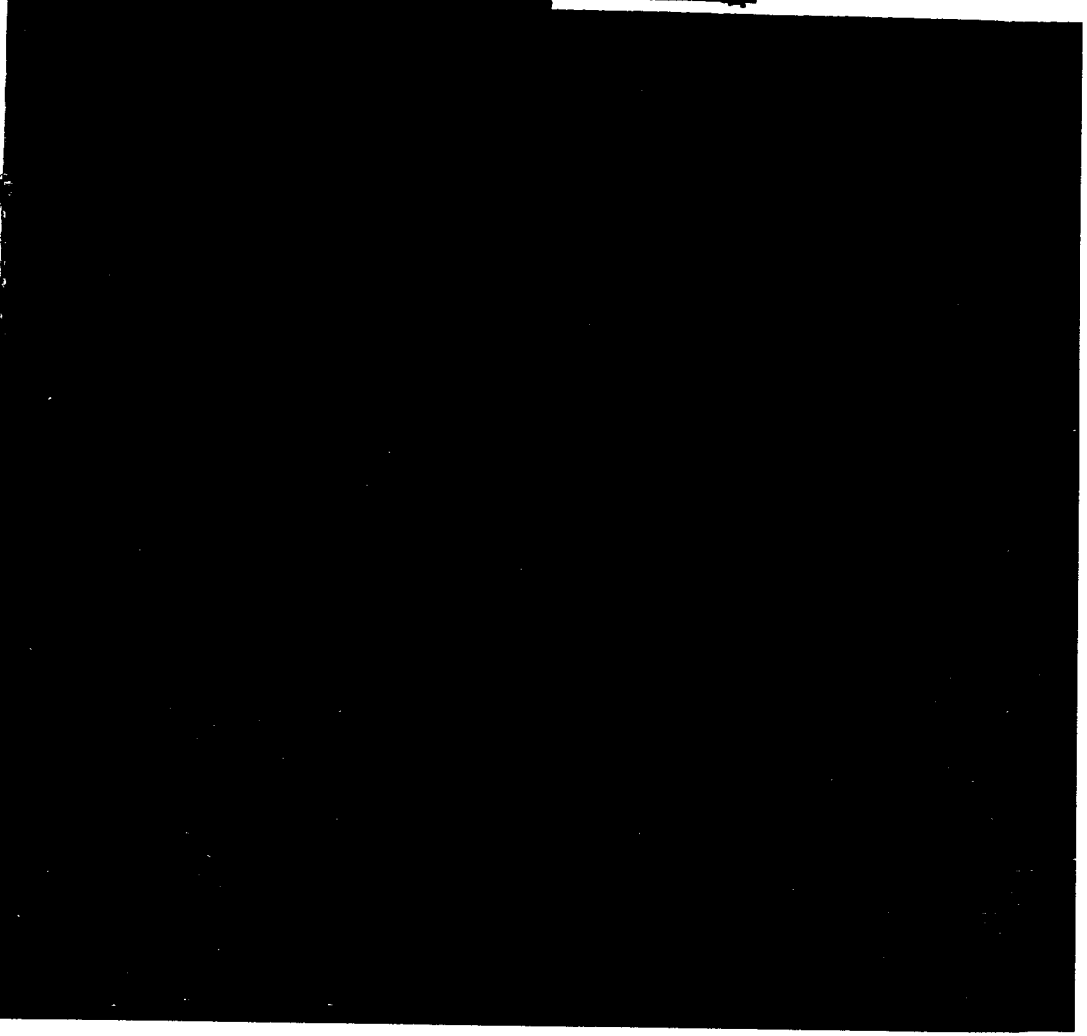

Kafkasya

Kültürel Dergi

İ Ç İ N D E K İ L E R

SOVYETLER BİRLİĞİNDE
MİLLİYETLER MESELESİ
ÇERKESLERİN TEMEL TARİHTE
ROLLERİ
ŞOTA RUSTAVELİ ÜZERİNE BİR
DNEME
KAPLAN DERİLİ ADAMDAN (Şiir)
UBIHLAR
YÜCEL VATAN (Şiir)
TARİHE BİR BAKIŞ
İKİ KIZ (Şiir)
ABHAZ RA'sı (Şiir)
TEMİRGOY PRENSİ İÇİN (Şiir)
AGHOY AVULU
KAFKASYALILAR İÇİN (Şiir)
ESKİ ADİGE TARİHİ
KUZEY KAFKASYA ATA SÖZLERİ
SİNOP İLİNDE K. KAFKASLILAR
ALAN-HUN İLİŞKİLERİ VE
AVRUPA
UNUTAMIYACAĞIMIZ GÜNLER
KUZEY KAFKASYALI ŞAIR VE
EDİPLER
HASAN YAKUP KARDAN
SEVGİLİ VATAN (Şiir)
KUZEY KAFKAS
EFSANELERİNDEN
İST. KAFKAS KÜLTÜR DERNEĞİ
SAMSUN KAFKAS KÜLTÜR
DERNEĞİ
AYI İLE EŞEK (Şiir)
ARMA (Hikâye)
AKTÜALİTE

KAFKASYA

Dr. Vasfi GÜSAR

K. TAVADZE

K. TAVADZE

B. BATIRHANOĞLU

H. HAYRIOĞLU

Dr. Vasfi GÜSAR

C. ÇELİKCAN

Ö. BEYGUA

S. Şapli ŞAMİL

Z. Şapli-ŞAMİL

B. BATIRHANOĞLU

Dr. Vasfi GÜSAR

C. DEVRİM

B. ATABEK

N. DUMAN

★

★

★

Abbas ŞOJAN

B. BATIRHANOĞLU

Dr. Vasfi GÜSAR

★

H. HAYRIOĞLU

Osman ÇELİK

★

KAFKASYA

KÜLTÜREL DERGİ
3 AYDA BİR ÇIKAR

KUZEY KAFKASYA KÜLTÜR DERNEĞİNİN YAYIN ORGANIDIR

YIL : 3

SAYI : 12 CİLT : 3

Eylül, Ekim, Kasım 1966

Dernek Adına
Sahip ve sorumlu yayın Müdürü
İZZET AYDEMİR

Teknik İşler :

BAYRAM HERGÜNER

Yönetim Merkezi :

**Bahçelievler, Emek Mahallesi,
75. ci Sokak No.: 61, D:5
Ankara**

★

Dizildiği ve basıldığı yer :
BAŞNUR MATBAASI

★

ABONE TARİFESİ :

Yıllık Abonesi : 12 T.L.
Yabancı Memleketter : 24 T.L.

İLÂN TARİFESİ :

Dergimizde yayınlanacak yazıların
Tam Sayfası 1000, Yarım Sayfası
500 T.L. dir.

★

Gönderilen yazılar ve resimler
basılsın veya basılmasın iade
olunmaz.

Yayın Komitesi gönderilen yazılar-
da gerekli düzeltmeleri yapmaya
yetkilidir.

Dergide basılan tercüme yazılardan
doğacak her türlü sorumluluk
çevirene aittir.

Dergide yayınlanan yazılar kaynak
gösterilmek şartıyla başka yerde
yayınlanabilir.

SOVYETLER BİRLİĞİNDE MİLLİYETLER MESELESİNİN HUKUKİ ESASLARI

Bugünkü Sovyet Sosyalist Cumhu-
riyetler Birliği, içinde çok sayıda milletin
yaşamakta olduğu bir devlettir. Bu-
rada halen hâkim olan görüş, bu bir-
liği meydana getiren devletlerin ve
diğer millî kuruluşların «şekilce millî,
muhteva bakımından sosyalistik» ol-
ması gerektiği yolundadır. Esasen
Sovyetler Birliği için millî mesele,
ekonomik ve sosyal meseleler yanın-
da daima ikinci plânda kalmış ve çok
defa, tasarlanan ekonomik nizama
ulaşmak için bir vasıta olarak kullanıl-
mıştır. Sovyetler Birliği'nde hakim olan
milliyet görüşüne göre :

1) Milletlerin ve millî gurupla-
rın devlet organizmasından tam mana-
sıyla ayrılması hiçbir şekilde kabul edi-
lemez.

2) Devlet organizması dahilinde
olmak üzere milletlerin kültürel istik-
lallerine saygı gösterecek bir sis-
tem de ancak: a) Ülkenin total eko-
nomik kuruluşunu tehlikeye düşür-
müyorsa, b) Sınıf sistemini yoketmeye
engel değilse, c) Bu sistem (İslâmiyet
ve Hıristiyanlık gibi) Sovyet dünya gö-
rüşünün totaliter temayülüne karşı

gelmiş olmazsa, d) Yeni sosyalist neslin terbiyesine, «yeni sovyet adamı» meydana getirilmesine engel teşkil etmiyorsa mümkün ve cari olabilir.

Sovyetler Birliği'nde Rus olmayan milletlerin milli haklarının ehemmiyet derecesi geniş ölçüde nüfuslarına, meskûn ibuldukları sahaya, kültürel ve ekonomik durumlarına bağlıdır. Bunların meydana getirdikleri kuruluşlar sahip oldukları hakların derecesine göre şu şekilde sıralanmaktadır:

Müttefik (Federe) Cumhuriyet-

ler : Birleşik ve bütün bir araziye ve aynı cinsten bir ahalîye sahip olan toplumlardır ki müttefik cumhuriyet olmak hakkını kazanabilirler. Sovyetler Birliği'nde halen onaltı tane Müttefik Cumhuriyet vardır. Bunların en küçüğü otuzbin kilometre karelik toprağı ve iki milyonu bulmayan nüfusuyla Ermenistan'dır. Bu nüfusun kayda değer bir kısmını dış ülkelerden gelerek buraya yerleşmiş olan Ermeniler teşkil ederler.

Müttefik Cumhuriyetlerin meskûn toprakları, yabancı bir devlet veya denizle hemhudut ise Sovyetler Birliği'nden ayrılmak hakkını kazanmış olurlar. Kültürel amiller de gözönünde bulundurulmalıdır. (Meselâ bu kültürel sebeplerden dolayı Yakutistan Muhtar Sovyet Cumhuriyeti Müttefik Cumhuriyet olamaz).

Muhtar Cumhuriyetler: Sahip oldukları haklar bakımından ikinci dereceyi teşkil eden bu cumhuriyetler doğrudan doğruya Sovyetler Birliği'nin azası olmayıp Müttefik Cumhuriyetler-

den birine bağlıdır. Kuzey Kafkasya'nın, Rusya Federasyonu'na bağlı Kabardey-Balkar M.S.S.C. Kuzey Osetya M.S.S.C. Çeçen-İnguş M.S.S.C. Dağıstan M.S.S.C. ile Gürcistan'a bağlanmış Abhazya M.S.S.C. nin hukuki statüsü budur.

Hudutları içinde buldukları idare eden devlet bu muhtar cumhuriyetleri ilga etmek veya yeniden kurmak hakkını haizdir. (İkinci Dünya Savaşı akabinde Çeçen-İnguş M.S.S.C. nin ilgası ve sonra yeniden kurulması gibi).

Diğer Milli Kuruluşlar: Bunlar kendi millî dilini korumak isteyen basit idarî ünitelerdir. Bu bölüme dahil olanlar şunlardır:

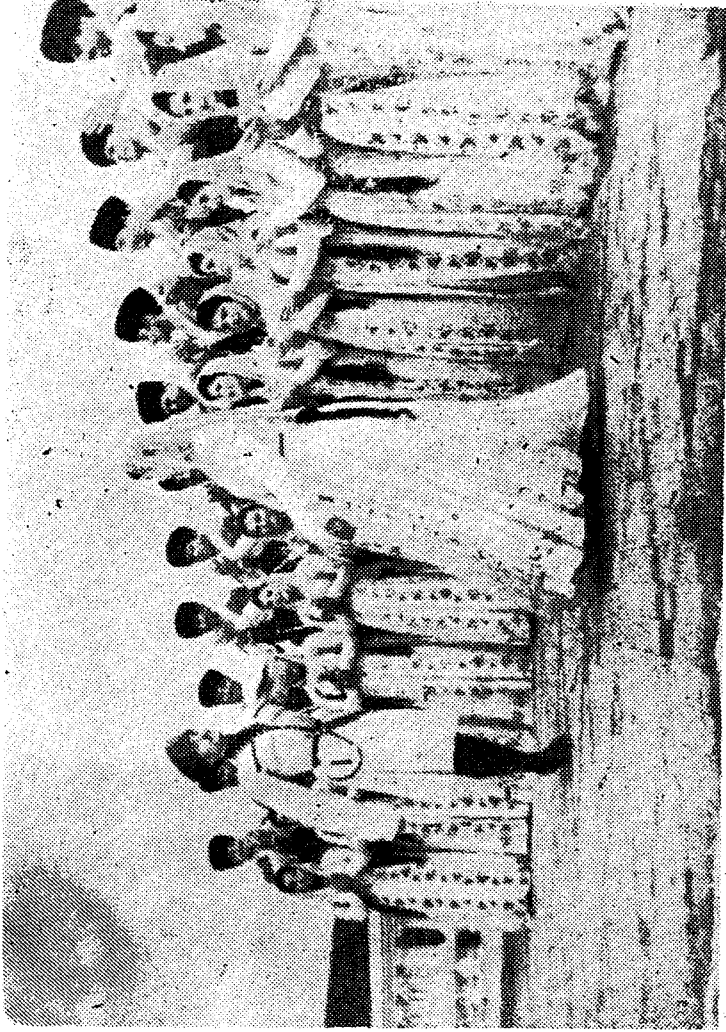
1) Doğrudan doğruya idare eden ülkeye veya Müttefik Cumhuriyet'lerden birine bağlı olan Muhtar Eyaletler: Kuzey Kafkasya'nın, Rusya Federasyonu'na bağlı Adigéy Muhtar Eyaleti ve Karaçay-Çerkes M.E. ile Gürcistan'a bağlı Güney Osetya M.E. nin hukukî statüsü budur.

2) Sovyetler Birliği'nin kuzeyinde bulunan Millî Eyaletler.

3) Nihayet Millî Bölgeler ve Selsovet'ler (Köy Sovyetleri).

Bütün bu farklı meratip silsilesi içinde çeşitli Muhtar Cumhuriyet ve Eyaletlere parçalanmış olan Kuzey Kafkasya halkının durumunu incelemek faydalı olacaktır.

KAFKASYA

**KABARTAY - BALKAR Cumhuriyeti Folklor Ekibi bir gösteride
(KUZEY KAFKASYA)**

ÇERKESLERİN TEMEL TARİHTE ROLLERİ VE AMAZONLAR

Dr. Vastfi GÜSAR

(3)

Hikâyelerini (HÂTİ)'lere bağlayan hipotez bu gün kabul edilmiş durumdadır. Alman Arkeoloğu HUGO VINKLER; 1907 yılında SİNOPE (Sinop) Amazon şehrinin güney doğusunda bulunan BOĞAZKÖY'de yaptığı kazı sonunda yayınladığı eserinde HÂTİ'lerin izlerine rasladığını ve bunlar arasında muhârip kıyafette bir kadın heykeli bulunduğunu ve buna AMAZON TANRIÇASI adını verdiğini yazar. Bu heykel uzun saçlı, başında bere ve elinde bir kazma bulunan heykeldi. Ayaklarına kadar inen elbiseyi taşıyan bu heykel uzun süre Arkeologlar tarafından incelenmiş, araştırma konusu olmuş ve sonunda bir HÂTİ (Hitit) muhâribi olduğu VALTER LEONDARTHE tarafından kabul edilmiş ve bu suretle AMAZONLAR ile HÂTİ soy ve ırk birliği açıklanmıştır. SİNOP (Sinop), THERMODON (Terme), EPHES (Efes) çevrelerinde muhafaza edilen ve HÂTİ gelenek ve kıyafetlerini gösteren bu heykeller AMAZONLAR için bir kıymet taşımaktadır.

Bütün bu temeller ve yazılarla kazılar göz önüne alınacak olursa binlerce yıllık bir târih yükü taşıyan, yaşayan ve gerek kendileri ve gerekse başka milletler tarafından kendilerine verilen - bölge ve çevrelerden ötürü- MAEOT, KIMMER, SAUROMAT, AMAZON, SERAKE (THRAKE), SERAKES, SİRKES, ÇERKES; KERKET, HÂTİ, HİTİT, SERSET, ANT, CİGES, ZİKH, SİND ve säire gibi çeşitli adlar altında ve biri birine pek yakın soylar üzerinde yaşayan ve tanınan bu etnik gurubun bu günkü Çerkes milletinin ecdadı (dedeleri) bulduklarını belirtmek ve açıklamak, üzerinde durmak çok önemli bir konudur.

AMAZON KRALLIĞI (KURULUŞ VE SONUCU)

Suriye, Fenike (Lübnan), ve Filistin'i istilâ eden ASUR Hükümdarı SARGON, buraiarda beliren ayaklanmayı bastırmak için ordusu ile üzerlerine yürümüş ve kendisine tâbi olan Kapadokya (37) kralı ARYAN'a haber göndererek beraberce savaşa hazırlanmasını istemiş, kral ARYAN; silâh tutabilen erkekleri toplamış, başlarına geçmiş ve Suriyeye hareket etmişti. Memlekette hasta ve ihtiyarlardan başka erkek de kalmamıştı.

Erkeklerin baskılarından ve zulmünden bıkip usanan ve ASUR ordusunda ünlü bir toplum halinde bulunan SERAKE - SİRKAS kadınları fırsattan faydalanarak isyan ettiler. Kuzey kafkasyada Kimmerlerin torunları, çocukları olup buralara göç ederek Scyetlerin baskısından kaçan bu AMAZONLAR; başlarına HİPOLİTTE'yi LİDER seçtiler. Hipolitte; Mâbude SİBEL (Cybel)in heykelinde bulunan kutsal kemeri alıp beline takmış ve topladığı bu ordu ile sarayı basmıştı. İhtiyar kral nâibi (vekili) öldürülmüş, az olan muhâfız birliği hapsedilmiş, hükümet ele geçirilmiş ve bu suretle yalnız kadınlardan ibaret AMAZON KRALLIĞI kurulmuştur.

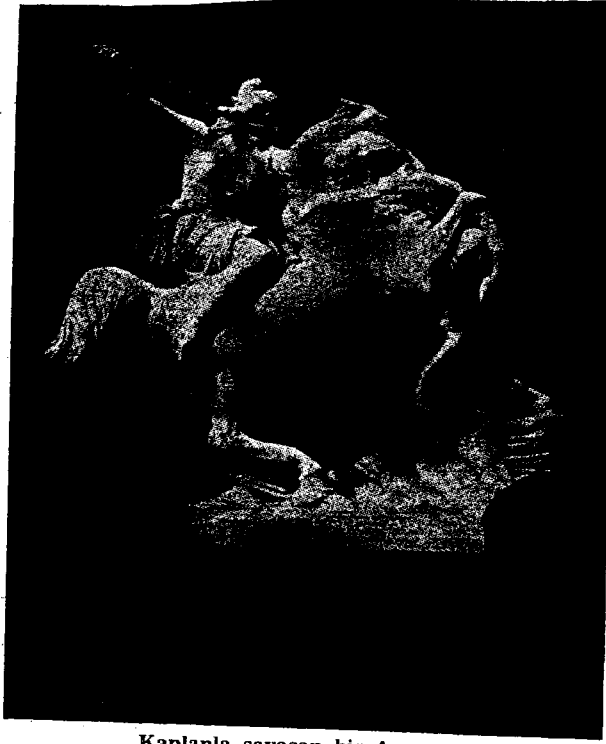
Bu kadınlar hükümeti; KAPADOKYA'nın bir çok yerlerini idareleri altına alarak Karadenize kadar uzandılar ve Samsun yanındaki Thermodon (Terme)'u hükümet merkezi yaptılar. HİPOLİTTE; Amazonlar arasında DİNİ temeller kurdu. Mâbude ARTHEMİS'e tapıyorlar ve kendilerini savaş tanrısı ARİS'in çocukları sayıyorlardı. Halk; kraliçe HİPOLİTTE'ye tac ve kırmızı manto giydirdiler. Kraliçe HİPOLİTTE askerlerine ve Amazonlara:

«Hemşerilerim! Hükümetimiz artık kadınları erkeklerin hâkimiyetinden, esaretinden ve zulmünden kurtarmak için Tanrı ARTHEMİS'in yardımı ile kurulmuştur. Başkasının ülkesine göz koyan, malını, memleketini almak için savaş açıp dünyayı kana boyayan ve bizleri hayvan sürüsü gibi sürüp diledikleri yerlere satan, çocuklarımızı kurban diye kesen bu erkeklerin emri altına girmek için ölüncüye kadar savaşıma and ettik. Onlara esir olmayacağız. Arılarda bile erkeğin hakkı yoktur, örümceklerde de. Sivri sineğin erkeği on günlük hayatında bir defa vazifesini görür ve ölüp gider. Kâhinimiz BİLGÄ'nün dediği gibi damızlık olarak dünyada 5-6 tanesi kâfidir. Kabahatımız kadın olmamızdır. Erkekler, kendilerini daha kuvvetli, akıllı, becerikli görürler. Bizleri hükümleri altına almışlar, lehlerinde kanunlar yapmışlardır. Sayısız kadın almakta kendilerini haklı görürler. Bu işi kadın yaparsa ölüme mahkûm ederler. Artık istiklâlimize kavuştuk. Erkekleri hükümümüz altına alıncaya kadar savaşıcağız...»

Kraliçe HİPOLİTTE binicilikte, atıcılıkta çok mahirdi. Uçan kuş okundan kurtulamazdı. Hürriyetlerine kavuşan bu (kadınlar devleti) şevkle, heyecanla çalışıyorlardı. Kendileriyle görüşmek isteyen komşu hükümdarların elçilerini bile erkek oldukları için hükümet merkezine sokmazlar, istediklerini yazılı olarak sınır muhafızlarına bırakmalarını bildirirlerdi. Kilikya (38) kralı TOROS'un bir yazısı da böylece eline verilmişti. Kendilerine tabi olmasını ve vergi vermesini isteyen Kral TOROS'a kızmış ve onlara savaş ilân etmiş, ordusunun başında KİLİKYA'ya yürümüştü. HİPOLİTTE savaşta muzaffer olmuş, aldığı bir çok esirler arasında Kral TOROS'u görmüştü. Bir süre sonra AMAZONLAR, Yunanlıların saldırılarına uğramışlar, savaşta kraliçe HİPOLİTTE, Yunanlı HERAKLES'in okuyla yaralanarak atından düşmüş ve ölmüştü. HERAKLES, HİPOLİTTE'nin belindeki Mâbude SİBEL (Cybele)'in kemerini alıp bir hâtırâ olarak sakladı. Fakat Amazonlar; Yunanlıları ok yağmuruna tuttular. Yunanlılar kayıklarına binerek uzaklaştılar.

AMAZONLAR, HİPOLİTTE'nin yerine kızı güzel ANTİYOPE'yi kraliçe seçtiler. Ve HİPOLİTTE için kırk gün yas tuttular. ANTİYOPE'nin devrinde AMAZONLAR Yunanlılarla savaşlarında yenilgeye uğramışlar, kraliçeleri de esir düşmüş ve Yunan milli kahramanı TLESEUS ile evlendirilmişti. Bunun üzerine Amazonlar; PENELOPE'yi kraliçe yaptılar. Onun zamanında PAFLAGONYA (39) ile savaş yapılmıştı. PENELOPE'nin de ölümünden sonra kraliçe olan PENTHESİLEA devrinde Yunanlılar (Hellenler), TRUVA'lılara harp açmıştı. BORA'nın İSPARTA kralı MENELAUS'un karısı güzel HELENAnın TRUVA kralı PRİYAM'ın oğlu PARİ tarafından kaçırılması bu savaşa sebep olmuştu. AMAZONLAR kraliçelerinden birini öldüren, birini de esir eden Helenlere karşı büyük bir kin besliyorlardı. Yunanca bilmeyen ve yalnız kendi dillerini konuşan (Kimmerce) Amazonlar; haber almakta güçlük çekiyorlardı. Fakat intikam almak için Truvalılara yardım etmek istiyorlar ve savaşa hazırlanıyorlardı. Sonunda Amazonlar savaşa girmeye karar verdiler, kraliçeleri başlarında olarak TRUVA'ya geldiler ve savaşa katıldılar. Bu kanlı savaşta Yunanlıların başında bulunn AŞİL (Achyl) âşık PARİS'in bir zehirli okuyla öldü. Amzonların başında bulunan Kraliçe PENTHESİLEA'da savaşta maktul düştü. Truva savaşı milâttan önce 1184 yılında olmuştur. Bunun üzerine FİLLİS (PHYLLİS)'i getirdiler. Merkezlerini de THERMODON (Terme) den TAŞOVA'ya naklettiler.

Deniz kuvvetine de önem veren AMAZONLAR; Hellen'lerle savaştılar, Pire de yangın çıkarıp HELLENSPONT (40) yoluyla küçük ASYA (Anadolu) ya döndüler ve memleketlerine vardılar.

Kaplanla savařan bir Amazon

AMAZONLAR; LİDYA (41) kralı KREZUS (Cresus) devrinde Lidyalılarla da savaştılar. Bu suretle AMAZONLARIN ülkesi bir hayli genişledi ve küçük Asya da karşılarında duracak hemen hemen hiç bir ordu kalmadı. Etraftan da bir çok kız ve kadınlar ordularına karıştı. LİDYA'dan sonra FRIKYA (42) hırları savaşa girdiler. Frikya kralı MİDAS esir düştü ve bu suretle AMAZONLAR'la sulh yapıldı.

İRAN-YUNAN savaşlarından ANADOLU çok zarara uğramıştı. İranlıların bu ANADOLU istilasından ve Yunanlılarla çok uzun süren mücadelelerinden sonra yavaş yavaş eriyen ve barış ile dünya cenneti amaciyle çalışan ve savaş açan bu AMAZON-ÇERKES kadınlar devleti bir süre sonra söniüp gitmiş, geri kalanların bir kısmı yerlilerle karışmış, bir kısmı da Anayurd Kuzey Kafkasya ya dönmüşlerdi. (43).

(BİTTİ)

(37) Kapadokya - Kızılırmak (Halys)'in batı kısmı ve Çorum çevresi,

(38) Kilikya - Adana - Mersin çevreleri (Çukurova).

(39) Paflagonya - Kızılırmak nehrinin doğu kısmındaki bölge.

(40) Hallespont, Yalova ve çevresi.

(41) Lidya, Menderes vadisi ile Gediz (Hermus) nehri çevresi. Denizli ve Ege (Eje) bölgesi.

(42) Firikya (Phrigia) Marmara denizi güney kısmı ve Balıkesir, Bursa ve Eskişehir muntıkları.

(43) Herodot tarihi. Türkçe tercüme. Ömer Rıza Doğrul. İstanbul. 1941. s. 426 - 427.

ŞOTA RUSTAVELİ ÜZERİNE BİR DENEME

Yazan: K. TAVADZE

12. yüzyılda yaşamış GÜRCÜ şairi ŞOTA RUSTAVELİ. Son senelerde yabancı memleketlerde de ilgi görmeye başladı. Bu ilgi, şairin yabancılar tarafından henüz yeni-yeni keşfedilmekte oluşunun büyük bir payı var. Bu yeni keşfetme, şairin ünü hakkında bizi şüpheye düşürse de, değeri karşısında şüpheye düşmemize asla sebep olamaz. Çünkü, devrinde dünyayı etkileyememiş olması, başka bir deyişle, etki sahasının dar olması ancak çağımızda önem kazanmış ya da kazanacakmış gibi görünen bazı kavramlara, ortaçağın koyu bilgisizlik ve taassup ortamında övgü bulunmasıyla, devrini çok aşmış olmasındandır.

Şairin yaşadığı devirde, bütün Avrupa ve birçok Asya milletleri karanlıklar içinde yaşamaktadırlar. Hıristiyan aleminde taassup alıp yürümüştür. Kutsal yerleri korumak amacıyla, hıristiyan Avrupa milletlerinin Anadolu'ya akınları bu devirde olmuştur. Tarihte meşhur HAÇLI SEFERLERİ diye geçen bu çapulu akını kutsal yerleri kurtarmak gibi, aslında ekonomik nedenlerle şartlandırılmış, hiç te insanî olmayan bir davranışta bulunurken, bütün çabalara rağmen GÜRCÜ halkını, kendi hareketlerine iştirak ettirememişlerdir? Bu tesadüf değildir elbet. Haçlı seferlerine iştirak eden birçok Avrupa devletlerinden gerek ekonomi, gerek askeri bakımdan çok daha kuvvetli olan Gürcistan, Avrupanın ancak 15. asırda tanımaya başlayacağı Rönesansını yaşıyordu. San't, felsefe ve ilim ilerlemiş, halkın kültür seviyesi ve tolerans (hoşgörü) en yüksek seviyesini bulmuştur. Gürcü takolik kiliseleri arasında, mukaddes bir haç yüzünden çıkan davaya, devrin kadısı ile, bir GREGORİYAN Rahibini de davet edip, onların da fikirlerine danışılması, o devirdeki Gürcü hoşgörüsünün en güzel ifadesidir.

İşte: Dünya milletlerinden çoğunun karanlıklar içinde yaşadığı bir çağda aydınlıklar içinde yaşayan GÜRCÜ toplumu ve onun yetiştirdiği şair, ŞOTA RUSTAVELİ.

Elbette böyle bir ortamın yetiştirdiği şairin felsefesi «İNSANCILIK» olacak, eserlerinin dokusunu «İNSAN» kuracaktır. «İNSANCILIK» gerçi devrin Avrupalı için pek bilinen birşey değildi ama şark alemi çok daha evvelinden işlemiştir bu konuyu. Öyleyse ŞOTA RUSTAVELİ'nin insancılığı hiç te yeni sayılmazdı. Konu olarak insancılık yeni sayılmazdı ama biçim ve muhtevaca alabildiğine yeniydi. Şota Rustaveli'nin «İNSANCILIK» ve «İnsan» kavramı üzerindeki kuramı. Onun insanı hiç te kusursuz değildir. Tam aksine kusurları yüzünden acı çeken kendi yapıp-etmelerinde yalnız başına oluşunun bilincine varan ve kendi hazırladığı geleceğe koşan, günümüzün insanıdır. Onun yaşantısı trajiktir. Bu trajik yaşantıda günümüz insanının trajik yaşantısıdır. 12. asır gibi halkların bilinçleşmediği bir devirde insan trajedisini, mistik kuvvetlerle bu kuvvetlere başkaldıran insanın çatışmasında değil de sosyal ilişkilerde bulması, çağımız için bile yeni bir keşiftir.

ŞOTA RUSTAVELİ, devrinin dinî geçerliliğine rağmen görmüştür ki, insan hayatında kaderden çok, insanlar arası münasebetlerin yeri büyüktür. Bu, milletlerin hayatında da böyledir. 12. asra kadar çoğu zaman ezilen Gürcü halkının birden kalkıp parlaması, Tanrın'ın bir lütfümüydü acaba?.. Bunu kabul etmek,

bütün olayları bir lütûf ya da bir ceza gibi görmeze alışkın bir düşünce ortamında olağan sayılabılırdi. Ama bu gerçekleri görmemek olurdu şüphesiz.

Gürcü tarihini birazcık bilenler, hemen hatırlarlar ki, Kraliçe TAMARA'nın devri olan 12. asır, Gürcülerin altın devridir. Hatırlanacağı gibi, bu devir tüm Kafkasyalı milletlerin eşit menfaatlere dayanan, dengeli bir ortaklık devridir. Ancak bu devirde bütün Kafkasyalıları birleşebilmişlerdir. Bu mucize ise sadece dostluk ve kardeşlik anlayışının sonucudur. Bu tarihi gerçek karşısında, Hıristiyan dininin «Kadercî çerçevesi birdenbire parçalanıyor ve o zamana kadar olayları dinî bir açıdan değerlendiren geleneksel tutumlar değişerek, yerlerini, sosyal determinizme bırakıyorlar. Artık toplumların kaderlerine hükmeden kanunlar keşfedilmeğe başlamıştır. Bu aydınlık çağda Gürcüler ve diğer akraba kavimler, yapıp-etmelerinden sorumlu olduklarını seziyorlar ve tek değerın «İNSAN» olduğunu haykırmak istiyorlar.

Gürcü halkının «İnsan'a ve onun yapıtlarına olan övgüsü, dostluğa ve kardeşliğe olan tutkunluğu, ŞOTA RUSTAVEL'in bu eserinde dile geliyor. Hiç kuşkuya yer yok. Sallantısızca diyebiliriz ki «KAPLAN DERİLİ ADAM» Gürcü halkının ülküsünün değer hükümlerinin, ŞOTA RUSTAVELİ aracılığıyla dile gelmesinden başka birşey değildir. Onun insan anlayışı mistik bir hava içinde de olsa, bir asır sonra YUNUS EMRE ve MEVLANA gibi şairler tarafından tekrarlanacak. Ondan aşağı-yukarı dört yüz sene sonra FUZULİ O'nun Aşk anlayışından yararlanıp emsallerinden daha orijinal olan «Leyla İle Mecnun» eserini yazacaktır.

ŞOTA RUSTAVELİ, başlangıçta da belirttiği gibi, eserin konusunu bir İRAN masalından almıştır. Pek moda olan ve ekseriya dramatik aşk hikâyelerini de konu edinebilirdi. Halkının da bildiği bu masalda halkının değer yargalarıyla, ülkü ve dileklerini anlatmada daha yararlı bir nitelik bulmuştur.

Acı çeken, RUSTAVELİ'nin kendi deyişiyile «Gözyaşları kurumayan» ama çektiklerinin kendinde bulma dürüslüğünü ve her şeye yeniden başlama yürekliliğini gösteren Mert TARİYEL ve onun iki cesur arkadaşının hikâyesi, halkının isteklerine cevap veriyordu.

Derin bir dostluk Anlayışı, vatan sevgisi, dilde ve özde farklı toplumların arasındaki dayanışmanın temeli olan engin bir insanlık sevgisi. İşte: Gürcülerin zamanımızdan (800) sene önce gerçekleştirdikleri mucizenin anahtarları.

Çağdaş Gürcü eleştiricileri, ŞOTA RUSTAVELİ'yi, ancak çağımızda değerini bulacakmış gibi görünen «İnsancılık» ve «Halkların dostluk sulh içinde beraber yaşaması» parolasına sarılanların ŞOTA RUSTAVELİ'ye çok şey borçlu oldukları görülyor. Bu nitelikleriyle bile bir şair, övgülerin en büyüğünü hak etmiştir. Ama bizce ŞOTA RUSTAVELİ'nin bu değerler dışında da çok önemli bir yanı vardır. Bu da «İnsanın trajikliği» karşısındaki araştırıcı tutumu ve trajikğin kaynağı hakkında eşsiz sezişidir....

KAPLAN DERİLİ ADAM'DAN

Yazan : Şota Rustaveli

Çeviren : K. TAVADZE

Şota Rustaveli

Sen ey koca san'atçı, yaratan evreni özünden
Canından can kıtan doğaya ve enfes göklerinden
Ne güzel eksiksiz bahçende olmak, yaşam ne güzel!
Her şeyden bol bol veren bize sevgi dolu EL.
Sen ey tanrım! varolan her şeyin tek ustası
Ört, doldur beni özünle, şimdi bana güç gerek.
Serpıştır gönlüme sevginden, sonsuz sevgi,
Sönmesin isterim, ayrılmasın benden ölene dek
Bize ışıklar saaçn okları, parlayan kılıncıyla
Güneşin ıkızı o. Kara saçlı güzel TAMARA
Bilirim; kolay değil ondan söz etmek, hele çizmek
Ama bilsin isterim, ona yazdım bu destanı emek vererek
Ona övgüler yazmağa kalksam, yaşarım gözlerim kan kan
Oysa övmek gerek Tamara'yı, seni övmek nazlı Sultan
Ürperir mürekkeğim sevgiyle, hokkasında coşar dile gelir
Kalem için göller nazlı kamışlarını bana gönderir.
Oysa öv dediler bana, Tamara'yı öv, öz sözünle
Kaşları, kırpıklarıyla gözleri için şiir yaz dediler
Güçsüzlere güç vermesinden söz ettiler ve tükenmez sevgisinden
Ama sabir taşını çatlatan TATLI bakışından söz etmediler

Yazan : Beksultan **BATIRHANOĞLU**

17 Temmuz 1837 tarihinde, Ubih'ların ileri gelenlerinden Hasan Berzek, Abhazy civarında harekatta bulunan askeri grubun kumandanı General Simborsky'nin yanına gitti. Konuşma sırasında, civardaki Dağlıların Ruslara teslim olmağa hiç niyetli olmadıklarını ihsas ederek «— Dağlılar, o, çarın kendilerinden istediklerinin neler olduğunu öğrenmek istiyof» dedi.

General Simborsky, esasen kendisinde mevcut bulunan Çar'ın şartlarını Türkçe bir kâğıda yazıp Hasan Berzek'e verdi.

Hasan Berzek ertesi günü, bir gün evvel kendisine verilen ve Çar'ın şartlarını muhtevi kâğıdı, cevabı arkasına türkçe yazılmış olarak Generale iade etti. Verilen cevabi yazı tercüme edildiğinde şöyle yazıyordu :

«Hak dininin düşmanları!

Padişahın bu dağları size verdiğini söylüyorsunuz. Biz, Dağlarımızın ve bizlerin size verildiğini bilmiyoruz. Eğer topraklarımızın size verildiğini bilse ve inansaydı, biz burada yaşamağı istemezdik. Yanımızda Sultan Mahmut'un, Mehmet Ali Paşa'nın İngiliz ve Fransız krallarının elçileri var. Eğer sözüme inanmıyorsanız siz ve biz İstanbul'a birer adamımızı göndereлим. Biz haklı çıkarsak siz Gagri (1) yi terk ederek Çorçu (2) nun karşı sahiline çekilmeğe mecbursunuz. O zaman biz de Padişah harp ilân etmediğı müddetçe sizinle ve Abhazlarla sulh içinde yaşayacağız.

General! Siz bir ecebi geminin (3) misafirliğini kabul etmediniz! Bir gün bize gelecek olursanız, en küçükten en büyüğüne kadar her ferdimizin aile efradınızla birlikte sizi misafirperverlikle karşılamağa ve muhafaza etmeğe hazır olduğumuzu göreceksiniz.

Biz bu kâğıtta yazılı olanları yerine getirmeye hak dinimiz üzerine yemin ettik. Tanrı Sizinle mi? Bizimle mi?»

(*) : Baron Roşen, çara, agustos 1837 c. 877

(1) Gagri : Çerkezistanda bir kasabadır.

(2) Çorçu: Bzıp nehri olabilir

(3) Bahsi geçen ecebi gemi: Sanırımki Trabzon'dan Çerkeslerin sahillere 5000 L.lık Barut getiren ve yükünü boşalttıktan sonra Ruslar tarafından zaptedilen gemi olacaktır.

Ne zaman dağlarda kan akmayacak?

Karlar içerisinde şeker pancarı yetiştığı zaman.

KAFKAS ATASÖZÜ

Kafkaslı muhاریpler ölümü hiç düşünmezler, doğrusu öldürülemezlerde...
Onlar, kalplerinde servet hırsına yer ayırmayan insanlardır.

LERMONTOV

Y Ü C E L V A T A N

Yazan: G. TABİDZE

Çeviren: H. HAYRİOĞLU

Öleyim
Öldüreyim
Yırtılsın perde
Işısın karanlık
Sen yücel

Mutluluğum
Sen yücel

Saygılım
Emreyle
Ezeyim
Haini
Sen yücel

Mutluluğum
Sen yücel

Dağ kadar
Deniz kadar
Yurtsever
Yiğit ver
Sen yücel

Mutluluğum
Sen yücel

Aydınlık
İncelik
Gül olsun
Sunulsun
Sen yücel

Mutluluğum
Sen yücel

PRENS BESRUKO

Toplayan: Dr. Vasfi GÜSAR

Rus Çarı İkinci Aleksandr zamanında Çerkesyanın Karabey bölgesine verilen imtiyâzları onaylatmak için 1917 yılında Çerkes delegesi olarak gönderilen altı kişiden Başkanlığa Prens BESRUKO seçilmişti. Diğer beş kişi de şunlar idi: Hamırze KASSEY, Şolokh AKHLOKH, Tenruko HAZENÇ, Missost ANZOROK ve Getag KUDENT.

Çar Aleksandr II. delegeleri güzel karşılamış şereflerine kendisinin de katıldığı müteaddit ziyafetler verilmiş ve MALKA nehri arasındaki toprakları Çerkeslere terk etmiş ve onlara teveccühünü, sevgisini göstermek için imparatorluk Hassa muhafız alayına bir de Çerkeslerden toplanan bir birlik eklenmesini yanındakilere emretmiş. Ayrıca da 20 Ocak 1818 tarihli İRÂDE ile bir takım imtiyazlar daha vermiştir.

Fakat o esnada Kuzey Kafkasyada bulaık olan veba hastalığının alıp yürümesi, bir çok telafata sebep oması yüzünden irâde yürürlüğe girememişti.

Kadim Çerkes tarihi. Şora Uogumuka, tercüme 1953, s. 167.

..

ANFOKO VE ALEKSİ ADAŞEY

15 inci asırda Rus Çarı İVAN III. (1462 - 1505) zamanında Tatarların bas-kısına, saldırısına maruz kalan bir kısmı hıristiyan, diğer kısmı budist (tabiata tapan) olan Çerkesler; Tatar istilâsına karşı Ruslarla anlaşmak ve elbirliği yapmak için Çerkes prenslerinden Anfoko ADAŞEY'in başkanlığında Mosyova'ya bir heyet gönderdiler. Anlaşmadan sonra Anfoko Moskova'da yerleşti. Bir süre sonra da hıristiyan dinini kabul etti.

İVAN III'ün torunu bulunan ve Korkunç lâkabiyle anılan Çar İVAN IV. (1547 - 1564); Çerkes prenslerinden TEMRUKUE İDARİNın kızı MARYAN ile evlenmişti. Aleksî ADEŞEY (Adaşef) de Anfoko ADAŞEY'in torunu ve Krkunç İVAN'ın saray mâbeyncisi bulunuyordu. Aleksî sarayda ve bütün Rusyada sözü geçen, nüfuzlu bir şahsiyet idi. İVAN'ın üzerinde çok müessir olur. hareketlerini frenlerdi.

Aleksî Adaşef, 1552 de Kazan şehrinin Ruslar tarafından zaptında ve Tatarların yenilgisinde yararlıklar göstermiştir. Adaşef Rus tarihinde yer almış, Ruslar tarafından çok seilmiş, fakat sonraları gözden düşmüştür.

Kardeşi Danyel ADAŞEF'de Rus ordusu generallerinden olup 1559 yılında Kırım'daki harekâta bulunmuş ve kardeşinin ilâm edildiği 1561 yılında vefat etmiştir.

CEBRAİL HACYO

19 uncu asırda Kuzey Kafkasyada top yapmakta bilgili, hünەرli bir usta başıdır. CEBRAİL; UNSKUL da doğmuştur. Hicaza gidip dönerken Mı-sıra uğramış, top imâl eden bir fabrikada çalışmış ve Kuzey Kafkasa gelişinde İMAM ŞAMİL'in emriyle VEDENO'da bir top imalâthanesi, Vedeno, Unstkul, Gunib ve Dargo'da birer barut imalâthaneleri kurmuştur.

Harp süresince yaptığı 40 - 50 toptan ancak 12-14 tanesi işe yarayabilmiştir. Çünkü memlekette tunç olmadığından top gövdeleri bakırdan yapılmıştı (*). Cerbail İMAM ŞAMİL'in mühimmat nazırı gibi bir payeye sahipti ve Şamil'in büyük itimadına mazhardı.

(*) A. Rinovski. Petersburg. Kafkas harpleri.

GÖÇMENLERİN İSKÂNI

Bizde vaktiyle göçmen yerleştirme meselesi pek basit, pek ilkel bir surette yapılmışa başlanmıştır. Bu yüzden uğradığımız zarar ve ziyanların haddi, hesabı yoktu. Bundan ötürü kırk sene evvel (1877 - 1878) Kırım muharebesi sonunda Kafkasyadan muhtelif kabilelerle akın akın göçmenler gelmişti. O zaman göçmenleri sevk ile uğraşan bir idare bulunmadığından nerelerde yerleşmek istedikleri ekseriya göçmenlerin kendilerine sorulmuş, onlarda yalnız toprağının bereketi olduğunu duydukları yerleri istediklerinden geliş güzel gönderilmeğe başlanmıştır.

O tarihte en önemli göçmen kalabalığı, Adana vilâyeti dahilinde Çukurovada (Ceyhan mintakası) yerleşmiştir. Halbuki isminden de anlaşılacağı gibi Çukurova her ne kadar verimli ise de havası ağır, durgun birikinti suları çok, sıtma yatağı bir yerdirdi.

Göçmenler; Kafkasyanın temiz havalı yüksek yerlerinden kalkıp yerli ahalinin bile yazın tahammül edemiyerek yaylalara çekildiği, basık vâdiye yayılınca, iklimin bu derece değişmesi ile yok olmağa başladılar. O zaman iskân edilen 74,000 (yetmişdört bin) kişilik bir kafilenin bugün mevcudu inanılmayacak kadar azalarak dört (4,000) bine düşmüştür. Şimdi ise 400 (dört yüz) kişi dahi yoktur.

(Sevki muhacirin. 1911. Dr. Şerafettin Magmumi)

(Yakın tarihimiz cilt 3, sayı 35, 1962 den).

İKİ KIZ

JANE KIRMIZE'den
Çeviren: C. ÇELİKCAN

İki kız yola çıktılar beraberce,
Gezip dolaşmak için keyiflerince.
Kızlardan birisinin burnu göklerde,
«Güzelim ben», der, hem de böbürlenir de.
Kavlamış yanağından pudra dökülür,
Yolunmuş kaşlarına her geçen güler.
Uzun siyah saçları kısacık olmuş,
Üstü başı mum sarısına boyanmış.
Baştan aşağı her şeyiyle acaip,
Eh, bir taş bebek olmuş sanki, ne garip.
Arkadaşı bayağı kız değil öyle,
Uğraşmaz hiç bir an boyanıp süslenmeyle.
Asla görülmez dudaklarında boya,
Değdirmez hiçbir zaman cildine pudra.
İki kız yola çıktılar beraberce,
Gezip dolaşmak için keyiflerince.
Bütün gök yüzünü bulutlar kapladı,
Her iki kız da yağmura yakalandı.
Sırılsıklam oldu üstleri, başları,
Dar entariler tenlerine yapıştı,
Kızlardan biri tanınmaz oldu artık,
Sormayın onun başına gelenleri:
Boya akıyor yanaklarından aşağı,
Alaca bulaca, korkutuyor insanı.
Kaşların üstündekini eritip yağmur,
Çeneden simsiyah damlalar düşüyor.
Meydana çıkınca onun çirkinliği
Uçup gidiverdi sahte güzelliği.
Öbür kıza yağmur ne kadar yaradı!
Yumuşak yağmur suyunun yıkadığı
Upuzun saçları daha da uzadı.
Damlanın sallanışı gibi yaprakta,
Damla titreyiyor ak gerdanlı kızda.
Kara kaşlarının altındaki gözler
Hangi gence baksa gönlünü çalar.
İki kız yola çıktılar beraberce,
Gezip dolaşmak için keyiflerince.
Daha sonra bana şu haber ulaştı:
İlk kız evlenmeden ihtiyarladı;
Beriki kız güzel bir yuva kurdu.

Soyum Ra'yı söylerdi;

«Ezeli ve ebedi».

«Hayat ve her kudretin

Amacı tek o idi».

Ne iki vardı, ondandı,

Ne iki vardır, o yaptı,

Ne iki olur, yapan o,

«Onsuz varlık olmadı».

«Eksiksizlik Ra'dadır»,

«Mutlak kemal ondadır».

Nasibimiz başarı,

Cevherimiz Ra'dandır.

Evet «Ondan geldik biz»

Kudretine sahibiz;

Yok olmayan, yaratan

Birer zerresiyiz biz.

**

HARPTEN DÖNEN KAHRAMAN TEMİRGOY PRENSİ İÇİN (1836)

Çeviren : Safiyet Şaplı-Şamil

Oh, hoşgeldin, mağrur yabancı, kızıl harp sahasından!

Misafirler toplandı, ziyafet hazır;

Alsınlar «kabile adamları? senin miğfer ve kalkanını elinden,

Zira geçti tehlike ve endişe.

Boşaldı içki kupası;

Ve gegoako'nun destanı çınlıyor hollerde;

Adigey çağırınca can ve kanını tehlikeye atan kahramanın mükâfatıdır,

Şan ve şöhret.

(İngiliz yazarı Edmund Spencer'in 1836 senesinde Adigey'i ziyaretini anlatan eseri: «Travells in Circassia» kitabındadır. 1816 da vebadan ölen binlerce Adige arasında vefat eden meşhur kahraman Temirgoy Prensi Canbulat Girey'in hafidi olan ve kendisi de tanınmış bir kahraman olan Temirgoy şefi yeni harpten döndüğünde Adige gegoako'lar tarafından şerefine bestelenen bir şarkıdır.)

AGHOY AVULU

Yazan: Zübeyde ŞAPLI - ŞAMİL

ESKİ BİR GELENEK:

Aghoy avulu, Kuban'ın bir koluna dökülen Aghoy deresi ovasındadır. Haritada, Tha-Psi (Allahın suyu) ve Maykop arasında düz bir çizgi çizildiği takdirde Aghoy avulu bu iki şehrin üçte ikisi mesafesindedir.

Çerkeslerde eski bir ananeye göre, Aghoy ovası Adige vatanının öz merkezidir ve Aghoy deresinin suyunda bir Adige yüzü çarpmadığı gün Adigelerin vatani sönecekmiş. Bu ananeye hörmeten, Aghoy avulu Adigeler tarafından mukaddes tutulmakta idi. Ve bu itibarla, Karkasyalıların müstevli Ruslara karşı asırlarca süren ve tarihte misli olmayan kahramanca istiklâl savaşının başından beri —Adige kavminin düçar kaldığı acı günlere rağmen— Aghoy avulu, bu sembolik benliğinden dolayı, o binbir fırtınadan uzak tutulmuş, ve nisbi bir huzur ve sükun içinde bırakılmağa çalışılmıştır. (1)

Coğrafi vaziyeti itibariyle de tabiat tarafından mükemmel himaye edilen Aghoy avulunun mevkii de bu inanca kuvvet veriyordu. Çünkü, Aghoy deresinin sularıyla, bütün taraklanan bu ovacık bir bataklıkta ve geçilebilecek yollart tanımayan yabancılar için tehlikeli olabilirdi, zira Aghoy avuluna varmak için bu bataklıktan geçmekten başka çare yoktu.

Aghoy avulu Adigelerin elinde kaldıkça, Aghoy deresinin sularında her gün nezh ve güzel Adige çehreleri çarptıkça, zâlim düşman Çerkes yuvalarını yakıp yıktığı halde, kadın çoluk çocukları kılıçtan geçirdiği halde, bütün hezimetlere ve ümitsizliklere rağmen, Çerkesler bu eski ananeye sonsuz bir itimat besledikleri için ümitlerini kesmiyor, Allahtan yardım bekliyordu.

TARİHİ CÜRÜMLER

İmam Şamil'in 1859 daki şerefli hezimetinden sonra, Rusya bütün askeri kuvvetlerini Çerkeszistana çevirmiş, 300.000 kişilik muntazam bir ordu ile Adigelerin ana vatanına hücum etmişti. Yoksuzluk, hastalık, yıllarca süren karşılıksız bir mücadeleden sonra, Adige milleti zayıflmış, perişan bir vaziyetteydi. Kara-Deniz sahilleri ise Rus bahriyesi tarafından abluka edilmiş, her hangi bir kuvvet veya yardımın varmasına imkân bırakılmamıştı.

Savaş dört sene daha sürdü. Yalnız dört sene...

Halbuki, İmam Şamilin Çar Birinci Nikolaya karşı kazanmış olduğu bir bir arkasına zaferler neticesi olarak, Moskoflar püskürtülmüş ve geri atılmış ve 1843 yılında Kuzey Dağistan ve Çeçenistanda tek bir Rus askeri bırakılmamıştı.

1845 senesinde ise, İmam Şamil'in resmî bir mümessili İsmail Bek, Abadzeh ve Nahutay kabilelerini ziyaret edip Adigeler arasından bir kuvvetin teşkilini, İmam Şamil tarafından, ısrarla istedi ise de, büyük mürşidin bu haklı talebi Abadzeh ve Nahutay kabileleri beyleri tarafından cevapsız kalmıştı... (22)

İmam Şamil'in 1846 senesinde —Rus kuvvetlerini arkasına bırakarak— Terek'i aşip Kabartay'a gidip, Kabartay ve bazı Çerkez beyleriyle birlik kurma teklifi de onlar tarafından redle karşılanmıştı... (3)

1845 ve 1846 yıllarında böyle iki defa tekrerrür etmiş olan —ve elan bugün bütün Kafkasyalılar tarafından asla affedilemeyen— bu büyük tarihi cürümler evvelâ Dağistan sonra Çerkezistan savaşının sona ermesine belki de başlıca bir âmil olmuştu.

SON SAVAŞLAR

Çerkes kabileleri üzerine artık meydanı boş bulmuş bir canavar gibi saldıran Çarlık ordusu, onları birer birer yeniyor, çizmesi altında çiyniyordu... Onlar, belki yüze karşı bir olarak gururla ve metanetle çarpıştılar. Evvelâ general Heymann ve Grabbe, Hhapsi, Pşeha ve PPşis dereleri havzalarında bulunan bütün toprakları barbarca mahfettiler. Grandük Mişel 1864 başında Çar'ın yaveri olarak prens generale Bariatinsky'nin yerini alınca, «Adigeleri artık tamamıyla ve katiyetle yok etmek için onlara hem şimalden hem cenuptan hücum ederek iki taraftan aynı zamanda sarmak» emrini verdi. Kendisi şahsen iş başına geçip general Heymann ve Yevdokimoff'a bu askeri vaziyeti idare etmek için emir verdi.

Savaş çok sürmedi. Netice belliydi...

Heymann ve Yevdokimoff bir kaç hamlede Şapsih'ların yurdunun can evine girdiler ve hançer gibi yardılar. Mart 1864 de, Şapsih (thamata)leri Rus ordugâhının kalesine giderek sulh istediler... Bu sulh teklifi, Ruslar tarafından bir şartla kabul edildi: Çerkeslerin Kubana çekilmesi (yani Rus hududu içine girebeleri) veya derhal Türkiyeye hicret etmk. (4) Ruslar bundan vvel, bazı Çerkes kabileleri tarafından kendilerine yapılan bütün sulh tekliflerini aynı şartla cevaplamışlardı.

1863 yılı sonunra, Abedzah'lar, Kaf dağının yüce tepelerine çekilmiş, kar ve buzlu dağların içinde, iki senelik yokluktan sonra, sağ, sol ve arkadan Rus süngüleri arasında mahsur hâlâ tutunuyordu. Karşılarında açık tek cephe yalnız denizdi... Bu ümitsiz aziyette, topraklarının her birisi kana boğulmuş memlekette her şeyin yıkıldığını görünce, onlara da ümitsizlik birden çökerek, panik içinde bir mahşer gününe dönmüştü...

Sıra mert Ubuh'lara geldi. Onlar, her ne pahasına olursa olsun, sonuna kadar mücadele etmeğe and içtiler ve sözlerini tuttular. Ubuhların, kahramanca savaşları düşmanları bile hayran bıraktı. Bu uğurda en eski ve asil ailelerinden altmış küsurunu kaybettiler. Nihayet, Şubat 1864 te, Ubuhlar Gadlik deresine hâkim bir dağda düşmanı ve ölümlü bekletiler ve her ikisiyle karşılaştılar. Şiddetli bir mücadeleden sonra, hepsi tamamıyla muhasara altına düşerek, 6 Mart 1864 günü, mukavemetleri sona erdi. Aynı ay, 30.000 Ubuh kendi avullarını kasten yakıp ocaklarının yanısını seyrettikten sonra, Türkiyeye hicret etmek üzere dağlarından inip kıyılarda toplandılar ve yurtlarını ilelebed terkettiler. Ubuhların bu acı mağlubiyetinden sonra, 2000 kişiyle Ruslara karşı duran Dziget'ler ve bazı küçük Çerkes kabileleri de birer birer düşmanın eline düştü. (2) ve (4)

Adigeler ve Ruslar arasında asırlarca süren büyü mücadelenin son savaşı, Aibgo'da, 7 Mayıs'tan 11 Mayıs'a kadar, dört gün devam eden kanlı bir çarpışma ile sona erdi. Aibgo, 11 Mayıs, 1864! Çar İkinci Aleksandr'ın kardeşi olan Grandük Mişel general Barizatul'u muazzam kuvvet ve büyük çapta toplarla Aibgo ovasına gönderdi. Bütün çerkes kabilelerinden kalan ve koşan mücahitler Aibgo ovasında toplanmışlardı ve Adige ananesinin fedakârlık, fazilet ve cesaret nümunesi olarak arslanlar gibi, efsânevi Nart'lar gibi dövüştüler. Son damla kanlarına kadar feda eden bu son Adige kahramanları, hiç biri ateş püsküren o cehennem âleminde kurtulmuşlar, vatan ve iman uğrunda hepsi şehit olmak mertebesine yükseltiler. (4)

Aibgo, 11 Mayıs, 1864, son savaş, unutulmıyacak bir gün!

Her Adigenin kalbinde kanla yazılı son hezimet, son tarih, son yadigar.

Grandük Mişel 21 Mayısta Kafkas savaşının sona erdiğini ilân etti ve 2 Haziran 1864 tarihinde, Çar İkinci Aleksandr'a şu teli çekti: «Majeste, şerefli Kafkas harbinin katî sonuna erdiğini, Majestenize tebriklerimle bildirmekle memnunun; hâkimiyetimiz altında olmayan hiç bir kabile kalmamıştır.» (4)

Aynı tarihte (Haziran 1864) Grandük Mişel 750.000 Çerkesle atfen, tarihte meşhur ve lânete lâyık «SÜRGÜN EMİRNAMESİ»ni, sanki «Hürriyeti» ağabeyi Çar İkinci Aaleksandra imzalatmıştı. Bu «Sürgün Emirnamesi» ne göre «Bugün Adigeler... Bir ay içinde... Bütün ovalarını boşaltmak mecburiyetinde idler... Bu emre itaat etmeyen esir telâkki edilecektir...»

Bütün şarka hâkim olmak fikrine çalışan 19 uncu asır Rusyası, Çerkeslerin, mağlup olmalarına rağmen, onların Kafkasyanın şimali - garbi dağlarında ve ovalarında bulunmalarını, kendi siyaseti için hakiki bir tehlike telâkki ediyordu. Bunun içindir ki, Çerkeslerin Kafkasyayı terketmeleri için her türlü silâhları kullandı: tehdid, propaganda ve meşhur Haziran 1864 tarihli «Sürgün emirnamesi».

SÜRGÜN

Ve itaat ettiler, 750.000 Çerkes, o «Sürgün emirnamesi»ne... Terkettiler, 5000 senelik vatanlarını... Gittiler, kabile kabile, kara kafileler... Bir ay içinde yurtlarını terkettiler, her dağın her bucağını, her avulu, bütün «ovalarını boşaltılar»... Vatanlarını, yavrularını, sevdikleri her yeri her şeyi bıraktılar ruslaşmadan yaşamak için... (4) Gittiler 750.000 Çerkes, Abhaz, Abzah ve Ubuhlardan diri kalan hemen son ferde kadar... Kederle taşmış soluk yüzleri aziz vatana dönük, son bir vedâa, son bir saygı ve son bir selâmla, uzaklaştılar o sessiz ve uğursuz gemilerle... Ancak bir kaç dönmüş, derler, senelerce sonra, gizli ve sahte kaâtlarla, yaşlı, hasta, son günlerinde, zor varmışlar metruk avullarına, viran yuvalarına, ölmek için o mukaddes toprakta...

Süründüler, sonsuz yollarda... Süründüler, dağlarda, yaylalarda... Öldüler... denizde, gemilerde, limanlarda, yüzlerce, binlerce, onbinlerce, diriler ve ölüler yığınla üstüste ve altalta... Öldüler... köylerde, şehirlerde, cami avlularında, sokaklarda, o nezih Çerkesler! Sefaletten, hastalıktan, açlıktan... Samsunda kök yediler, ot yediler, artmış ve atılmış her şey yediler... o nazik Adigeler! Trabzona inen 30.000 muhacirden, 400 kişi ölüyordu günde! Bandırmaya giden 6302 Çerkesten 793'ü öldü yalnız bir ay içinde. Çilyavrusu gibi dağıldı o güzel millet: Sinop, Ereğli, İnebolu, Mudanya, Gelibolu, Silivri, İzmir... Dağıldılar her tarafa: Adana, Sivas, Selânik, Rumanya, Kıbrıs ve Suriyeye kadar... Terkettikleri, milyarlar değerli, mal mülk ve arazi, «Hürriyetçi» Çar İkinci Aleksandr'in ordusunun subay ve askerleri ve mujiklerin elinde kaldı, medeni ve insani her kanuna rağmen.

İtaat ettiler o cani emre, o necip Adigeler! Ruslaşmamak için... Benliklerini korumak için.

«Çerkes görmemiş olan, insan vücudunun ne derece tekemmül etmiş bir zarafete varmış olduğunu anlıyamaz. Onların güzelliği insan güzelliğinden daha ulvidir: Çerkes akıllı ve harikulâde bir zekâye sahip, hareketleri çok mânalı, her hali ruhunun aynasıdır; vücudunun enerjisi ve suplesiyle, göğsünün ve başının mağrur duruşuyla ve yüzünün asaletiyile Çerkes dünyanın kralı olmağa lâyıktır.» (5)

SOYSUZ HASAN

Aghoy'lular o acı «sürgün emirnamesi»ne itaat etmemişlerdi. Onların o eski Adige ananesine inançları sağlamdı ve bütün hezimetlere rağmen hâlâ ümitleri kesilmemişti. Vardı bir bekledikleri... İlähi bir kuvvetin düşmanı ezmesi, yok etmesi? Senelerdir süren mücadele, matem, keder ve sefaletle son verecek bir mucize? Aghoy'lular diyordu:

— «Avulumuzu koruyan bu bataklıklar... Düşmana mezar olacaktır!»
Olabilirdi. Aralarında bir soysuz olmasaydı...

Ruslar bütün yurdu istilâ etmişti. Taman, Anapa, Novrosisk, Thapsi, Soçi,

Adler ve başka limanlardan Çerkesleri meçhul istikballerine taşıyan gemiler, Çerkezistan sahillerinde yığılmış yüzbinlerce zavallı ve masum aileleri, aylarca sürececek seyahatlerde, akın akın taşınmaya başlamıştı. Tarihinin eski günlerinden beri, bu kadar hunharca bir emir görülmemişti. Bu emir «hürriyetçi» Çar İkinci Aleksandr'ın oyu ile imzalanmıştı.

Galip Ruslar, Aghoy avulunu da elde etmek kararını almak zamanı geldiğini gördüler. Avulun zor vaziyeti malûm olduğundan ve buna kolay muvaffak olmayacaklarını bildiklerinden, Aghoy'luları hiyanetle tuzağa düşürmekten başka çare yoktu.

Bir gün, Hasan Liças isminde Aghoy'lu bir genç, telâşlı fena haberlerle koşarak, ortalığı velveleye getirdi:

— «Geliyorlar! Aghoy sularına yaklaşıyorlar... Bu askeri hareket onlara bir orduya bile mal olsa Aghoy'u mahfetmeğe karar vermişler...» (1)

— «Ne biliyorsun?»

— «Bunları öğrenmek için kellemi tehlikeye koydum...»

— «Ne öğrendin?»

— «Avulumuzu, itaatsizliinden dolayı yakıp yıkmaya, taş üstünde taş bırakmamağa ve hepimizi öldürmekle bizi cezalandıracaklarmış... Ordu geliyor... Büyük toplarla...»

Bir (thamata) sordu:

— «Topları Aghoy'un sulraı ve bataklıklarında nasıl çekeceklermiş? Olacak şey değil!..»

— «Ay! Day! Bu şeytanlar için olmayacak şey var mı? İmam Şamilin kuş uçmaz kartal yuvasına kadar toplarını sürüklemediler mi?»

Doğruydu ya, bu söz!

— «Her şey bitti! Artık vatanın son saati gedli. Aghoyun boşalmasıyle... Ancak ki, son Çerkesler, o eski ananeye hürmeten böyle bir vaziyette onlara düşen millî son şazifelerini hatırlasalar...»

Gençler ateşlendi:

— «Aramızda abrek yok! Haydi hepimiz abrek olalım. Yemin edelim, şimdi, derhal- Munder düşmanı burada değil, çıkıp onu erkekçe karşıyalım ve şerefimizle ölelim, köpekler gibi değil.»

— «Ay! Day!» diye söylendi, Hasan Liças. «Ruslar bizim kelleimizi kestikleri vakit, hanımlarımıza ve hemşirelerimize ne olacak? Avul ne olacak? Bunu hiç düşünmediniz mi? Mısır tarlalarımız, atlarımız, ineklerimiz ve öküzlerimiz ne olacak? Hepsini öldürecekler, insan ve hayvan! Evlerimizin küllerini havaya serpecekler... Bir hiyle ile bu şeytanlardan kendimizi kurtarsak daha iyi değil mi? Buradan kendimizi sürgün etmeden onların pençesinden sağ salım kurtulabilirsek daha iyi olmaz mı?»

Hasan Liçasın bu sözlerini beğenenler oldu. Harpte hem cesaret hem de hiyle makbuldü... Onu dinlediler. Dinlediler ve mahfoldular.

Hasan devam etti:

— «Kabile çok bozuk bir taktikle perişan oldu: Ruslar geldikçe, avulu terketmek için son dakikayı bekliyoruz, zahire ve hayvanları kaçırmağa vakit kalmıyor, kadınlar ellerinden geldiği kadar saklanıyorlar, erkekler dağda bir kaç tüfek kurşun atarak eğleniyorlar; her şey muvakkat bir zaman için Ruslardan çekildiğimizi gösteriyor, fakat acı hâdiseler her gün kıymeti artan sevgili ocaklarımızdan uzak olmadığımızı belirtiyor. Hakikaten de, askeri hareketin bitmesiyle, düşmanın toprakları arkasından koşarak ve geridekileri biraz pataklayıp bir kaçınıda kestikten sonra, yağmalanmış ve yarı yanmış avulumuza dönüyor.. Evvelâ ölümler için acı

çağrular yapıyoruz, cesetleri geri getirilemeyen ve artık aramızda bulunmayan kadınlar için... Ağlaşıyoruz! Ay! Day! Ve işte başlıyoruz, yiyecek malzemeler ye niden dolduruyoruz, düşmanın ilk hücumunda aynı gaflete düşmek üzere...»

Ve Hasan başka bir metod teklif etti:

— «Avulu tamamıyla boşaltalım, yiyecek malzeme ve hayvanları emin yerlere saklayalım, sanki, biz de hiç dönmek üzere buradan ayrılmışız gibi ve ormanlarda ve dağlarda saklanalım. Bizi de sanki hicret etmiş sansınlar. Ruslar aulda kimseyi ne de yağmalanacak hiç bir şey bulmayınca, Rus askeri derhal dönüp geri gider... Fakat kendileri buraya kadar zahmetle vardıktan sonra, hiç olmazsa avulumuzu yakmak tesellisini alsınlar... Ve Ruslar eğer şüpheye düşer gene gelmeğe çalışırsa, her defasında aynı şekilde hareket eder, bundan kaçıp hicret etmek mecburiyetinde olmayız, avulumuzda rahat rahat yaşarız...»

Thamate tekrar konuştu:

— «Oğlum, biz burada ancak her tehlikeden kaçıp saklanmak şartıyla ve tehlikeden sonra, yerine dönen yaban domuzları gibi avulumuza avdet edeceksek, düşmanlara karşı silâhlarımızı kullanmayacaksak derhal kendimizi öldürmek daha hayırlıdır; çünkü senin bize bu teklif ettiğin ancak alçakların hayatıdır.»

— «Ay! Day!» dedi gene Hasan Liças, «Bilâkis! Avulumuz için bir şeref olacaktı; «Sürgün emirnamesi»ne itaat etmemiş olmamız. Bunu yabancı memleketlere hicret etmiş kardeşlerimize bildirir ve bizim misalimiz onlara cesaret verir, belki de geri gelirler... Ve bilhassa, unutmayınız: o eski Adige ananesine göre, bizim Aghoy ovasının bekçileri...»

Aghoy'lular aralarında müzakere ettikten sonra, Hasan Liçasın sözlerine kan dılar ve kendisine avulda düşmanı gözetlemek vazifesini verdiler. Hasanın da istediği buydu.

Ruslar geldiler, fakat bir ordu değil, bir fırka, kolonel Karpoff kumandası altında. Avulda yerleştiler, boş bulduklarına şaşmadılar, Hasanla anlaşmalarına göre... Hasanla derhal pazarlığa giriştiler: külliyyetli para mukabilinde Hasan Liças onlara birer birer öz yurttaşlarının yiyecek ve hayvanlarının, yani bütün servetlerini gizledikleri yerleri bildirdi. Aynı zamanda, başlıca Çerkes'lerin çekildikleri yerleri söyledi; hepsi tutulup idam edildi. Kalan zavallı halk aklıktan avula dönmek zorunda kaldı ve Rusların eline düştü. Kendilerinin öldürüleceklerini, hiç olmazsa kardeşleri gibi sürgün edileceklerini zan ederken, Karpoff orada kalmalarına müsaade etti. «Ruslara karşı hiç bir harekette bulunmamak şartıyla.» Hasan Liçası da onların başına âmir tayin etti.

Hasan Liças, bir zaman servetini sakladıktan sonra, yavaş, yavaş, para, öküz, hayvan, malzeme, her şeyini ortaya çıkardı ve —diğer Aghoy'lu kardeşleri, keder, matem ve sefalet içinde sürünürken— soysuz Hasan hiyaneti pahasına elde ettiği servet sayesinde ömrünün sonuna kadar refah içinde yaşadı.

Ve Aghoy avulu silindi haritadan.

Ona Karpoffka ismini verdiler.

Otuz sene sonra Kafkasyayı ziyaret eden bir fransız muharriri, Jan Karol, Aghoy avulunu ziyaret etti ve Hasan Liçası gördü. Bu vakayı ondan aldım.

- (1) Les Deux Routed du Caucase, Jean Carol tarafından.
- (2) T. Tatlok, Caucasian Review, Münich, 1958.
- (3) The Russian Conquest of the Caucasus, Jonh Baddley, tarafından.
- (4) Les Russes en Circassie, Aziz Meker tarafından.
- (5) Au Caucase, E. de Groote tarafından.
- (6) Le Monde Russe, Gonzague de Reynold tarafından.

KAFKASYALILAR İÇİN

Yazan : A. S. PUŞKİN

Çeviren : Beksultan BATIRHANOĞLU

Kafkas altımdadır.

Yalnızım yüceliklerde,
Karların üstünde, kayaların çukur kenarında
duruyorum.

Uzaktaki bir tepeden kalkan kartal,
hizamda dönüyor.

Buradan pınarların doğuşunu,
Ve yılanların ilk ve korkunç hareketlerini
görüyorum.

Bulutlar altımda sakın sakın seyrediyorlar,
Onların arasından uçurumlara yavarlanan coşkun çağlayanlar
Daha altta çıplak kayalıkların iriliklerini
görüyorum.

Daha altta cılız yosunlar ve kuru çalıklar,
Daha altta da ağaçların yeşillikleri altında
uzayan yollar,

Kuşların ötüştüğü
Ceylanların koştuğu yerler.

Daha ötedeki dağlarda
İsanlar yuvalanmışlar.

Gür, otlu uçurumlarda otlayan koyunlarıyla çoban,
neşeli vadiye iniyor.

Kenarların kuytu gögeliklerinde
Arogva coşuyor.

Fakir suvarî dereye gizleniyor.
Demir kafeste yemeğini gören
hırçın canavar gibi

Durmadan yatağının kenarlarını döven
ve aç dalgalarıyla kayaları yalayan Terek
Azgın neşesinden haz duyuyor.

Ne yazık!..
Ona ne yemek var
ne de teselli!..

Sessizdir fakat yüce kuvvetler
onu sıkıyor.

Böylece coşkun hürriyetleri
kanunlar sıkıyor,

İşte Kahraman bir Millet
İdaremiz altında eziliyor.

İşte şimdiki sessiz Kafkas
nefret duyuyor,

Böylece yabancı kuvvetler
onu inletiyor.

Not: Şiir'in son dört mısra'ı Çarlık Rusyası devrinde yasaklanmış ve yayınlanamamıştı.

ESKİ ADİGE (Çerkes) TARİHİ ÖZETİ

(10)

Yazan :

ŞORA BEKMURZA NOGUMUKO

Çeviren :

Dr. Vasfi GÜSAR

Bu üzüntülü olayı Bir Çerkes şairi şöyle belirtir :

Ey kudretli ve merhametli yardımcımız ve kurtarıcımız (İLYAS)

Belayı bulutların üstünden gönder ve BAYKAN'ın atını kahret

Ebedi dağlarımızın karlarından daha beyaz olan temiz elinle

Her şeyimizi kaybettik, Ona tahammül edilemez halde olan bugün

Korku yürekleri sıkıyor, kanlı savaş gürültüsü uykuyu kaçırıyor.

İhtiyarlara ve çocuklara acı, kılavuzsuz kalmış şaşkınlardır onlar.

Ateşlerin kül ettiği yurdlarının uzaklarında sığınak aradıklarının görürsün.

Süphe ve emellerin yokluğu, üzüntülerini katmerleştiren şeydir.

Gurbet diyarında sükünat ve emniyetsiz çalışıp dururlar,

Göz yaşları da dağlardan dökülen nehirler gibi akar.

Baykan Han'ın muazzam ordusu ile saldırışı ANT ülkesinde ruhlardan sönme-
yen derin bir iz bıraktı ve milletin bugüne kadar kullandığı iki atasözünün yer
almasına sebep oldu :

(1) ÖLÜMÜN BİZE DOĞRU GELDİĞİ YOL.

Bu yol; Baykan ordusunun izlediği yol anlamındadır. Bu yol Karadenizin doğu kıyılarından Karadenizin doğusundaki vadileri takip ederek Kuban nehrine kadar uzanan yoldur.

(2) BAYKAN'IN KIR ATI.

Soydaşlarımız eskiden beri beyaz ve güzel bir at görünce bu atasözünü söylemeğe alıştılar ve ANAPA kalesiyle SUNCUK KALE (SUGUEÇ'E) arasında beyaz taşlarla taşlanan bir tepe vardır ki bu büyük taş yığını millet hâlâ (BAYKANIN KIR ATI) adıyla adlandırılır. Zalim Avar Hanı Ant (çerkes) milletini ezmeğe muvaffak oldu. Sonra da hilekârlıkla, riyakârlıkla, desise ve tatlı sözlerle bu milleti kendine çekti. O kadar ki gençlerinin seçkinlerini, atlıların en cesurlarını HAZER denizi çevresindeki bölgeleri istilâ için onlardan faydalandı. Böylece çeşitli millet ve kavimlerden teşkil ettiği büyük bir ordu ile oralara yürüdü. Yolu üstünde bulunan ve KURA nehri kıyılarında olan DERDEND ve GURTAT şehirlerini muhasara etti ve Bu iki şehiri itaata getirmek için uzun seneler döğüş ve savaştan sonra zorla eline geçirdi. Yıkılan bu iki şehirin harabeye dönen izleri bu güne kadar görülmektedir.

Derler ki ADİGE (Çerkes) askerleri DERBEND şehrinde bir çok ganimet malları ele geçirdiler. Bu mallar ve ganimetler arasında bir çok demir kasklar (demir miğfer) vardı. ANT'ların bu savaşlarda kendi ordularının üçte ikisinden az olmayan bir miktarını kaybettikleri ve memleketlerine bunların yalnız üçte birinin dönebildiği rivâyet edilir. Onların bol ganimet ve mallarla memlekete dönmelerine rağmen millet o savaşlarda boşu boşuna ölen kardeşleri için kan ağlıyorlardı. Bundan ötürü şairlerinden biri şöyle der :

Mânialı GURTAT kalesinin ateşe kurban giderek yandığını gördük,

Sanki yıldırımların ateşi onu her tarafından sarmış

Dumandan siyahlanan taşlar, tepesinden yıkılıyor.

Koyu karanlık gecelerde dökülen şehaplar gibi.

(Büyük HAMİŞ'in oğlu ünlü Kral. Eğer benimle evlenmek istiyorsan bana müsaade et. Her şeyden önce kendi Vasemi ben söyleyeyim. Onu vermeğe gücün yetiyorsa her zaman benim zevcen olmağa hazırım. Bildireceğim (Vase) yi ödemekten sakınıyorsan imkansız olan bir şeyi isteme!)

LAVRİTSAN; şartını kabul ederek VASE (başlık)'yi bildirmesini istedi. O da şöyle cevap verdi :

(Midyalı ve Dakia (Daçya - şimdiki Rumanya)lı yüz erkek, açık mavi renk ipekten yüz takım elbise, yüz Suriye bileziği ve çivileri halis altından yüz zırh getir).

Rivayete göre bu kral; onun istediğini kendisine sundu ve onunla evlendi. Bazı rivayetçiler derler ki; Lavritsan, kendisiyle AVAR hanı arasında cereyan eden savaşta öldü. Diğer bazılarına göre Lavritsan, Han kendi ülkesine saldırışında kendisini tehlikeli ölümden kurtardı ve kaçtı. Savaşta öldüğünü söyleyenler ise onun BEŞTAV dağı (21) yakınlarında gömülü olduğunu iddia ederler. Her halde karısı; kocasının ölümünden sonra ondan bahsetmiş, bu sözleri yine rivayetçiler bize ulaştırmışlardır. Karısı onu vasıflandırırken şöyle demiş: uzun boylu, ince yapılı, geniş omuzlu ve yüzünde kahramanlık ifâdesi vardı. Rusyaya gitti ve memleketine dağ ve dere yollarını izleyerek döndü. Boy bosu KİMMERİLERİN (Cimmerien) levent endamına benzer.

Bu eski rivayette asıl dikkati çeken nokta; bizim eski insanlarımız Kafkasyadan Irak memleketlerde yaşayan milletleri tanırlardı. Aynı zamanda şunu görürüz ki LAVRİTSAN'ın karısı; RURİK'in Novgrad da kurduğu Rus devletinin kendi zamanında henüz kurulmadığını bilerek Rus ülkesinden bahsediyor.

KİTAY HAN'IN ÇERKESLERİN KABARDAY BÖLGESİNE SALDIRIŞI HİKÂYESİ

Derler ki bir çok memleketler istilâ ederek baş döndüren KİTAY HAN bu ülkenin (çerkesya) sınırına yaklaştığı zaman zaferleri, gelişi ve bu harekette takip ettiği yolların haberi yayılınca çerkesler; bu Tatar saldırışını önlemek için ordularını toplayıp döğüşme hazırlıkları yapmağa başladılar. Fakat Han; düşüncesini değiştirip savaştan vaz geçti ve bize elçisini gönderdi. Elçi şöyle konuşuyordu:

«Ey Çerkesler sizler sebepsiz olarak kendinizi üzüyorsunuz. Yurduzuza gelişimden maksat sizinle döğüşmek değildir. Sizi yakından tanımak ve sizinle yüz yüze gelmek arzusundayım. Sizin düşmanınız olmak istemiyorum. İşittğim eşsiz cesaretinizi, büyük ordunuzun kudretini ve bunun için methedilmeye ve övünmeğe haklı bulunduğunuzu görünce sizinle dost olmak istiyorum. Kuvvetinizi denemek için kahramanlarımdan birini seçtim. Bu ordumun en kuvvetli güreşçisi ve en iyi dövüşücüsüdür. İsterseniz siz de aranızdan kahramanımızla güreşebilecek kuvvet ve kabiliyette birini seçiniz. Aramızda güreş şu şartla olacak :

«Eğer kahramanımız sizin kahramanı yenerse kendinizi yenilmiş sayarak istediğimiz cizyeyi (vergiyi) vermekten imtinâ etmiyeceksiniz. Eğer kahramanınız galabecalarsa biz kendimizi yenilmiş sayacağız ve bize ne ödemek düşerse onu ödemeye hazırız. Bize teklif edeceğiniz her hizmeti sizi efendimiz sayarak hizmete koşacağız.»

Çerkesler bu şartı kabul ederek kendisinden böyle bir güreşe uygun birini seçmek için yeter bir süre mühlet (vakit) istediler. Millet içinden LAŞİNKAY adında bir kadını seçtiler ve cinsiyetini belli etmemek için de bir erkek elbisesi giydirdiler.

Her iki tarafın ordusu, halkı ve seyirciler toplanınca güreş başladı ve bir saattan fazla sürdü. Ancak Hanın KAYİSSİN adındaki kahramanının gücü yetmedi

Korku bilmez kahramanımız ALACUKO ateşlerin şiddetinden korkmadı
Bu ateşlerin içinde, bir arslan gibi sıçradı ve gizlendi.
HATUĞZUKO ise o yarış gününde onu kimse geçemedi.
Ve kuvvetli ŞERATLUKO hepsini kaçırdı, kardeşlerinin intikamını tam aldı.

Düşmanlarına cesaretle hücum ederken babasının ruhunun fezada uçtuğunu
görüyorsunuz

Sanki çocuğunun bu ani hareket ve davranışlarını görmek için.
Genç Şasha ise çok kerre ona doğru sıçradı
İhtiyarlar mâni olmasalardı ona yardımcı olmak istiyordu.

Bu acıdan ve korkudan evinde kapanarak göz yaşları döken
İhtiyar annesi prenses ŞAMİKHA ya yaşlılar acıdılar.
Engellere rağmen o yine meydana atladı ve düşmanlara en ağır işkenceyi tat-
tırdı.

Görmüyormusun? en son oku da üç kılıfından boşaltmıştı.

Derbend kelesini yıkan suvarilerimizin başları miğferlerle süslendi
Ancak KİPŞ GUGO'nun miğferi hafiflik ve güzellikte hepsinden üstündü.
Ve İSLAM asil dedesinin yayından düşmanlara ok yağmuru yağıyor
Onun yönelttiği okların bütün düşmanları biçtiğini görürsün.

Cesur MUKO DİJİNUKO PEDZİS, taşıdığı Hanın bayrağı gölgesinde
Kendi kanı içinde çırpıyor, çünkü düşmanın kılıncı onu yıktı öldürdü.
KURUN Han da intikamını almak için ne kadar yanıp hoşlanıyor
Ama düşman kılıçları ile çarpışmaktan mızrakları parçalanmıştı.

Düşmanın geri çevirdiği kahramanımız JANIM DEGO
Bu kanlı savaşlara girmek için ikinci sefer savaş meydanına dönüyor
Kahraman TATARŞAV PAKO kılıcı ile etrafında kan akıtmakta
Düşman topluluklarını da ağır hezimete uğratmakta idi.

ALLESAV ise kalkanını kılıç ve mızraklar parçalamış, kana boyanmış
Yabancıların kasklerini yer üstünde, ağaç kökleri veya kaya yarıkları arasında
şurada, burada görürsün

Kahraman BOLAT GOTO atının üstünden sıçradı
Toplulukları geçmek ve yıkılmış DERBEND surlarına daha evvel yetişmek için

Rivayetlerin naklettikleri şeyler bunlar. Bu rivayetleri incelemek ve tartış-
mak için bunları eski Yunan tarihin belirttiği tarihi hadiselerden faydalanan Rus
tarihçisi KARAMZİN'in tarihinde (19) zikredilen sabit tarihi rivayetlerle karşıla-
mak gerekiyor. O da şöyle:

AVAR Hanı; ANT milletini yendikten ve onları dağıttıktan sonra bu İSLAV(*)
lardan kendine itaat ederek boyun bükmelerini istedi. Ancak ANT hükümdarı LAV-
RİTAS ve diğer Slav liderler; AVAR hanının isteğini red ettiler ve onu gurur ve
azamete karşıladılar ve ona şöyle dediler: (HÜRRIYETİMİZDEN VAZ GEÇME-
MİZİ BİZDEN İSTEYEN KİMDİR? BİZ BAŞKALARININ ÜLKELERİNİ ALMAĞA
ALIŞIĞIZ. DÜŞMANLARIMIZDAN HİÇ BİRİNE ŞİMDİYE KADAR YURDUMU-
ZU BIRAKTIĞIMIZ OLMADI. GEÇMİŞTE OLDUĞUMUZ GİBİ GELECEKTE DE
ÖYLE OLALIM. KENDİ HAYATIMIZI VE YURDUMUZU KILIÇLARIMIZLA SA-

VUNMAĞA GÜCÜMÜZ YETİYORKEN AZMİMİZ YURDUMUZ VE ŞEREFİMİZİ KORUMAK HUSUSUNDA ASLA EĞİLMEZ).

Hanın elçisine gelince: Kral LAVRİTAS'ı, kızdırdı ve edepsizce kelimeleri onu incitti. bu bayağı davranışı hayati bahasına ödedi. Fakat Han olan BAYAN; elçisinin öldürülmesiyle kendi haysiyetinin incinmesinden ötürü bu ihânete tehammül edemedi, İslav ülkelerinde büyük ve muazzam bir servet bulabileceğini umuyordu. Çünkü bu SLAVLAR (Antlar demek istiyor. V.G.) kendi İmparatorluğuna saldırıp duruyorlardı. Ortalama elli yıl kadar ülkelerinde kimse kendilerini rahatsız etmemişti. Bunun üzerine zırhlı atlılardan altmış bin kişilik büyük bir ordu ile üzerlerine yürüdü. Köyleri yıkmaya, ekinleri yakmaya, sakinlerini de öldürmeye başladı. O kadar ki kendilerini kurtarmak için mallarını ve mülklerini bırakıp kaçmaya ve mağaralara, kesif ormanlara sığınmaya mecbur kaldılar. Antların uğratıldığı bu faciadan sonra kuvvet ve kudretleri parçalandı, dağılmaya ve inhitata başladılar.

Han bundan sonra DAKİA (Daçya-Rumanya) ülkesini ele geçirmeye imkân bulabildi. Böylece Costantinople (İstanbul) uzun bir süre korku içinde yaşadı, her dakika istilâya uğrayacağı bekleyip durdu. Bu Suretle Slavlar (yani Antlar); kendi maksad ve amaçları uğrunda faydalanmak üzere bu yabancı ve istilacıya bütün malları ve en gülbüz ve kuvvetli erkeklerini vermeye ve ölmeye zorlandılar. Milletimizin hafızasında yer alan ve intikal eden rivayet aslına ve tarihin tesbit ettiği ilmi tafsilata uygundur. Ancak tarihin belirttiği gibi Kral LAVRİTAS ile şahsına ait rivayet ve bütün bunlar yanlış ve haksız olarak tarih rivayetinde aralarında bir ayrılık yapılmaksızın KAFKAS ANTLARI'na (20) katılan Avrupa İslavlarına atfedilmiştir. Sabit olan gerçek ANT ve İSLAVLAR boraerce AVAR hanına filen tabi idiler. Milletimizin hafızasında belirtilen tafsilat, AVAR hanının izlediği yol ve istikamet, Sonra Karadeniz kıyılarından Kubana kadar gelişi ve başkaca ANT ülkelerine kadar takip ettiği (Ölümün getirdiği yol) adının verilşi, bir de bu rivayetdeki adlar, Bütün bunların gerçek olduğundan şüphe edilemez.

Dikkata değer bir nokta da Avar hanı; tarihte BAYAN HAN adıyla geçmiş, ağızdan ağıza geçen rivayetlerimizde ise BAYKAN olarak tanınmıştır. İkisi arasındaki değişik kelime farkıdır ve azdır. LAVRİTSAN'ın adı ise tarihçi Karamzin'e göre İslav adından ziyade Yunan adlarına benzer. Fakat gerçek olan LAVRİTSAN adı aslında ANT adıdır ve bunun doğruluğuna da adın son kısmı göstermektedir ki dilimizde bunlar bir çok mevki ve şahıs adlarına eklenir. NARTSAN, BAKSAN, Bergustan ve eski zamanlarda bazı bey veya prenslerimizin adlarına aynı parçalar eklenirdi. Böylece diyebilirizki ileri sürdüğümüz nakli rivayet (ağızdan ağıza geçen rivayet), GREK (Yunan) yazarlarının o zamanki bilgilerine göre ANT ve İSLAV milletlerinin bir ırktan olduklarına dair tarihi sâbit rivayeti izah ve tefsir edebilir durumdadır. Bunu açıklamakla beraber hakiki, tarihi ve olmuş bir olayı da belirtebiliriz. O da, İslav prensi Svaetoslav ve ordusunun Skit (Scythe) ya da Tatar olduğunda Yunan yazarlarının düşünceleri yanlış ve hatalıdır. Daha önce dediğimiz iki şarkıdan faydalanmak mümkündür. Bunlar tarihi hakikatı açıklayan ve aydınlatan iki tarihi vesika sayılabilir. İlk şarkı Antların yenilişi ve Avarların onları parçalayışını, ikincisi ise İranlılarla olan savaşların tafsilatını ve Asya'da tahkim edilmiş iki şehrin istilasını açıklar.

KRAL LAVRİTSAN'IN HİTABESİ

Ünlü ANT kahramanı LAVRİTSAN; ünlü kahraman HAMİŞ'in oğludur. Evlenmek istediği zaman Kogotluko'nun kızı prenses MALYAKUPKH ı seçti. Yanına gidip elini istediği vakit kendisine şöyle cevap verdi :

ve kadın galabe çaldı. O zaman Hanın yüzü bozuldu, değişti. Ancak bir az sonra kızgınlığıyla üzüntüsünü tutabildi ve yenildiğini itiraf etti ve bu çerkes kahramanının zaferinden ötürü onları tebrik etti.

Adigeler (Çerkesler) artık şakalarını ortaya koydular ve kendi güreşçilerinin erkek kıyafetine sokulmuş halktan bir kadından başka bir şey olmadığını gösterdiler ve eğer Adige erkeklerinin kuvvetini denemek isterlerse ordusundan kuvvetine güvendikleri bir başka kahramanın seçilmesini Handan istediler. Han bu isteği kabul etmedi, olanı yeter bularak şöyle dedi :

«HALK ARASINDAN SEÇİLMİŞ NORMAL BİR KADIN. GÜVENDİĞİMİZ EN KUVVETLİ KAHRAMANIMIZI YENDİ. GÜREŞ BAŞLAMADAN İLERİ SÜRDÜĞÜM ŞARTLARI YERİNE GETİRECEĞİM. SÖZÜMÜ TATBİK EDECEĞİM. FAZLA OLARAKTA HÜKÜMDARINIZA ERKEKLERİMDEN YEDİ KİŞİ HEDİYE EDECEĞİM» dedi, sonra çekilip kendi memleketine döndü.

Şairlerden biri şöyle der :

KAYISSIN kuvvetli, kahraman ve cesur bir muharip idi

Her kes ondan korkardı. Fakat LAŞINKAY Kadının kuvvetli kolu, azminı kırıp şöhretini elinden aldı...

Gözler onun ışığıyla parladı, fakat hepsi boşa gitti

LAŞINKAY kadın; Hanın yüzüzsüz güreşçisinin bulunduğu sahada görüldü

Evet, orta derecede bir kadının el vuruşuyla yıkıldı gitti

Bu gün iftiharımıza bakınız. Büyük bir tüccarın kazancı gibi

Adigelerin hediye ve ganimetlerle şerefli dönüşleri kâfi değildir?

Adige çerkesleriyle KİTAY Han arasında geçen bu güreşin yapıldığı sahanın ŞEGEM nehri (22) yakınında, yani bugünkü ŞEGEM kalesinin üstünde olduğunu söylerler. Bu yere bugün de LAŞINKAYA derler. Bu olayın on üçüncü yüzyılda vuku bulmasına rağmen ağızdan ağıza intikal eden rivayeti, hikâyeyi bitirmiş olmak için olayı burada açıklamayı uygun bulduk.

BEŞİNCİ BÖLÜM

YİNAL'ın gördüğü işler konusunda rivayetler ve vasıfları - Abaza prensleri AŞA ve ŞAŞA - İç işlerde düzenleme ve âsilerin yok edilmesi - Dağlıların isyanı - Millet'in YİNAL'a bağlılık ve sevgisi - İç emniyetin kuruluşu - kırk Hakim'in ödeve atanması - YİNAL'ın ölümü ve gömülüşi - YİNAL'ın karlı ve çocukları - Ülkenin çocukları arasında bölünmesi - Adige hükümdarlarının soyları - HAZERLERLE savaş K'AKH ve KEGAK'lerin Hazerlerle savaşlarına dair şarkıları - PŞİJ savaş - SERKALE'ye taarruz - ALACOKO'nun esareten kurtuluşu - Temutarkan eyaletinin Adigelen tarafından zaptı - YAS ve KOSGU - şarkı - Kral İDAR - TEMUTARKAN beyliğine saldırış - KAZBURUN muharebesi - BESLENEY'ler - şarkı.

✱

Kabarday çerkeslerinin kral ve prenslerinin en büyük cedleri (dedeleri) YİNAL; üstün vasıflar ve olgun erkeklik hasletleri taşıyordu. Büyük ve geniş bir ülkenin idaresi için muhtaç olduğu bütün meziyetleri tabiat kendisine bol bol ihsân etmişti. Mutlu zamanında memleketin her tarafında emniyet hüküm sürmüştü, adil hükümleri, devamlı faaliyeti sayesinde bütün kargaşalıklar, ihtiraplar kaybolmuştu. Her tarafta nizâm esası bir şekilde hükümünü yapıyordu. Halktan gördüğü güven ile ve büyük istidât ve kabiliyeti sayesinde birbirlerinden ayrı yaşayanları, ihtilaf halinde olup birbirleriyle kavga edenleri ve muhasimleri birleştirdi ve böylece kısa bir süre içinde milletin nazarında yüksek bir mevki kazandı. Halk onu sevdi ve şahsına sıkıcı bağlandı. Bu söylenenleri tuhaf görmemek gerekiyor. Çünkü onun asâlet, fazilet gibi üstün vasıflarla bezenmiş olduğu ve anarşıyı sevmediği ve bunlardan tiksindiği biliniyor.

İlk yaptığı işler; eşkiyalığı, kendi emirlerine karşı gelen ve her yerde fesat ve kötülük yaparak halk arasında tefrika, ayrılık yapmağa çalışan müstebid prensleri, beyleri yok etmekte. Hiç gecikmeden onları ve kötü işlerde onlara yardım edenleri şiddetle cezalandırdı. Katilleri, gasipleri, suçluları ve nizâm, kanun (Habze) düşmanlarını kılıç ile imana getirdi. Bir çoklarını idâm etti. Hiyanet ve korkaklık gösterenleri yola soktu. En son onları nufuzsuz ve kalkamayacak bir hâle getirdi.

İstikamet ile hareket ve doğru yol tâkip edenleri ise işlerinden ve iyi davranışlarından ötürü mükâfatlandırdı. Haklarından mahrum etmedi. Aynı zamanda onların iyi hareketlerini, davranışlarını başkalarına da üstünlüklerini göstermeye çalıştı. Bunlar arasında Abaza dalından AŞA ve ŞAŞA ve diğerleri de vardı. Onlar hakkında şefkat, yakınlık ve ilgi gösterdi. İyi bir şekilde ve yumuşak muamele etti.

Daha önce, yani kendisi hükümeti eline almadan önce, memleketin uğradığı zulüm, fesad ve anarşiyı görmüştük. Ancak zaferler kazandıktan ve milletin sevgisine mazhar olduktan sonra artık karşısında her hangi bir düşman kalmadı. Kısa bir süre içinde de hayalinin gerçekleştiğini, yaptığı işlerin de başarıya eriştiğini gördü. O kadar ki hükmü bütün memleketi içine aldı. Halk ve dallar (kabileler) ona itaat etmiş durumda idi. Emirlerine karşı gelen ve itaat etmeyen prenslere ise memleketten göç etmekten, çetin, zor yollu dağlara sığınmaktan ve böylece hayatlarından emin olarak kötü işlere devam edebilmek için memleketi bırakmaktan başka kendileri için bir çare kalmamıştı. Bunlar dağlarda iltica edebilecek birer sığınak buldular ve emniyet içinde yaşayan komşularına saldırışlarını ve hücumları devam ettirdiler.

Fakat kral YİNAL; bu eşkiyaların suçlarını, kötülüklerini af etmedi yahut da bu kötü davranışlarına ve hareketlerine karşı susmadı. Büyük bir ordu topladı. bizzat kendi bu ordunun başına geçerek o eşkiyaların birleşik kuvvetlerini vurdu. Dağlardaki sığınaklarını tahrip etti, ileri gelenlerinden otuz kişiyi yakaladı, onunu idâm etti. Kalanları da bağlılık yemini vermeye ve itaat etmeğe mecbur etti. Bu esnada dağların güney kısmının halkı isyân etti. Hatırı saılır kuvvetli bir ordu toplayan liderleri UBUH prensi ÖZDEMİR'in komutası altında itaatsizliklerini ilân ettiler. Kral YİNAL'ın gönderdiği KEGAKH ordusu onlarla savaşmak üzere hücumla geçti. Fakat dağlılar Kral YİNAL'ın bizzat büyük bir ordu başında olarak geldiğini ve hücum üzere bulunduğunu haber alınca geri çekildiler, savaştan vaz geçtiler. Prenslere ÖZDEMİR de ABKHAZYA'ya sığındı. Buna rağmen kral YİNAL askeri harekâtı devam ettirdi. Memleket halkından isyân edenlerle hiyanet edenlerden büyük bir kısmını öldürttü. Derler ki liderleri ÖZDEMİR bu savaşların birinde maktul düşmüştür.

YİNAL; kendisini hep seven ve ona tamamiyle bağlanan milletin güvenini sağlıyarak ve büyük dirayet göstererek işleri güzel idare etti. Milletin işlerini gece gündüz takip etmiş, hayatını, hizmetini yurda vakfetmiş, yolunda rasladığı bütün güçlülere rağmen emniyeti tesis etmişti. Bu hükümdar kendisine sığınanlara çok iyi muamele eder, zulme uğramış insanları korur, baskı yapanlarla zâlimleri zor kullanarak yola getirirdi. Bilgi, nizam ve kaideleri devamlı istikrarın yer bulmasını gerektirirdi. Fesâd ve kötülük yapanları ve sebeplerini yok ettikten sonra memlekette kırk hâkimi iş başına getirdi. Bunlar memleketin idaresi ile görevli idiler. Âmmenin işleri ile hayri için yapılabilecek ne kadar iyilik varsa onu yaparlar, milletin yaşadığı günler ile istikbâline emniyet ile bakmasını temine çalışırlardı. Böylece yurdun her tarafı iyileşerek, kalkınarak, güzelleşerek her şey kolaylaştı, bollaşdı. İşler de böylece devam ederek hep o hükümdarın idaresi sayesinde refah buldu. Böylece bu hal 1427 yılına kadar devam etti.

KUZEY KAFKAS ATASÖZLERİ

(6)

Derleyen: C. DEVRİM

Ata binmesini bilmeyen hırsından egeri parçalar.
Atına fazla yem verirsen tekmeyi sana atar.
Bir günlük iş için kendini yorma, bir günlüğüne kocaya gitme.
Bir beygirin hatırına yüz beygir su içer.
Bir insanı çok methetmekle, çok kötölemek birdir.
Bir insanın asaleti damgayla değil, hareketleriyle belli olur. (1)
Deliye rastladın mı şapkanı ona giydir, yoluna devam et.
Dibini görmediğin suya girme.
Elinde tutacağına ağzına koy.
Fazla yükselen kartalın kanadı tez kırılır.
Gelinine güvenip yüzük takma.
Herkes kendi arkadaşının sırdaşıdır.
İçeceğin suda köpek öktürme.
İhtiyarın öğüdünü dinle, gencin pişirdiğini ye.
Kızı yıkık evlerin kötü talihli çirkini diye bırakma, zengin evinin
güzeli diye de alma.
Küçümsediğin insan birgün seni mahvedebilir.
Ne zaman tazi oldun, ne zaman tavşan tuttun?
Öküz olacak dana gözünden belli olur.
Seni sevmeyen başını sepet gibi görür.
Söylemediğin sözü her zaman söylemen mümkündür, ama söylediğin sözü
geri alman mümkün değildir.
Tavuğun gücü ancak yumurta yapmaya yeter.
Ümit kırılınca at koşmaz.

(1) Eski Kafkasyada tanınmış ailelerin çoğunun kendine has damgaları (arma) vardı. Bu kastediliyor.

Büyük Hükümdar YİNAL; muazzam işleri başarınca millet ona tam saygı beslemeğe başladı ve o da millet nazarında «ULU VE FAZİLETLİ HÜKÜMDAR»
(Devamı var)

-
- (19) Karamzin. Rusya memleketi tarihi. Rusça. cilt I. Bölüm I. s 14.
Bu kitabın yazarı Şora Nogumuka belki de Ruslara hoş görünmek için Antları İslavların bir dalı olarak yazmıştır (V.G.).
- (20) Tarihçi Karamzin. Rusya memleketi tarihi adındaki kitabında, Tarihçi Cebhardi'nin İslav kelimesinden (Ant milleti)ni kastederdi der. Eğer öyle olsaydı ANT hükümdarı (LAVRİTSAN) İslavların kendi hürriyetlerinden yoksun edildiklerini Avarlara söylemeği uygun bulmazdı. Avar Hanının bundan bir kaç yıl önce Antları kendi idaresi altına aldığı bilinen bir hakikattir. Hattâ, o zamana kadar Slavları kendi memleketlerinde kimsenin rahatsız etmediğini BİZANS tarihçileri de yazmazlardı. Bilinir ki Tarih miladi 602 yılından beri Antları zikretmeği kapamıştır. Karamzin tarihindeki 56. ıncı notu okuyunuz.
- (21) Beştav; tanınmış bir dağın adıdır. Tatar dilinden gelir. Tav dağ anlamındadır. Bu dağ silsilesi Piyatigorsk yakınlarındadır.
- (22) ŞEGAM nehri, asıl Kafkas dağları devamından kaynak alır ve Yeldaro kasabası yakınında Baksan nehrinin sağ kıyısına dökülür.

SİNOP İLİNDE KUZEY KAFKASYA MUHACİRLERİ

BİLAL ATABEK

(1863-64) tarihlerinde «Jali Bey» i sminde bir zatın delâlet ve liderliği ile 200 hanelik bir kafile Türkiye'ye hicret etmiştir. Bunların bir kısmı Samsun ve havâlisinde kalmış, diğer bir kısmı Sinop'a yakın yerlere yerleşmiştir.

Hükümet bu muhacirlerle gerektiği kadar ilgilenmediği için iskân yeri bulmak hususunda çok müşkülât çekilmiş, nihayet ormanlık yerleri açıp yerleşmeye mecbur kalmışlardır. Muhacirler kamış örtülü, çamur sıvalı, çitten meskenler yaparak köyler kurmuşlardır. Kurulan köylerden en büyüğü ve kalabalığı Sinop merkezine bağlı «Bektaşğa» dir. Bu köye «Jali Hable» de derler.

Bu muhacirlerin çoğunun yerleştikleri yerler münhat, sazlık ve bataklık olduğundan maal'esef halkın çoğu sıtmadan, hastalıktan kırılmıştır. Şimdi o yerlerde pek az kimseler kalmıştır. Yüksek ve havadar yerlerde yerleşenler nisbeten mevcudiyetlerini muhafaza etmişlerdir. Adige muhacirleri nüfusça azalmış olduğundan mı, iktisaden inkişaf edememiş, ve kalkınamamışlardır. Dil ve an'aneleri (Khabze) maa'lesef yavaş yavaş kaybolmaktadır.

Kuzey Kafkasya'dan Sinop iline gelen Abzeh, Ubih, Şapsığ dallarından şu gibi aileler vardır: Apış, Abid, Ançko, Baj, Blaneğaptse, Beğ, Besleniy, Habraçu, Hapephi, Hatko, Huvaj, Khut Khok'on, Zib, Çetav, Çoyko, Şaguj, Çış, Yehul, Melgoş, Melboh, Şinah, Vneriv, Sey, Tıgıj, Tımj.

Sinop İlinde Kuzey Kafkasyalı Muhacirlerin Bulunduğu Köyler

Bektaşğa (jali Hable)
Kızılbalı
Dibekli
Çobanlar
İncir Pınarı
Dağyeri
Sarıldız
Kümesköy
Şamlıoğlu
Avdan
Erikli (Abaza)
Osmaniye (Abaza)
Ortaköy (Abaza)
İncemeydan (Abaza)
Karabağ (Abaza)
Acısu
Armutlıyazı
Büyükdüz
Ömerdüz
Göldoğan

ALAN-HUN İLİŞKİLERİ VE AVRUPA

Yazan : N. DUMAN

Bugünkü Kuzey Kafkasyada yaşayan Asetinlerin (Oset) ataları olan ve Ural dağlarının güneyinde Ural (Yayıık) nehri kıyılarında yaşayan Alanların buralara nereden geldikleri kesinlikle bilinmemektedir. Bununla beraber Alanların Çinin kuzeyinde Yan ırmağı kıyılarında bilhassa M.S. 3 üncü asırda Semerkant yakınlarında görülmesi bu kavmin daha önceleri orta Asyada bulduklarını ve bilahere buradan Urallara uzandıkları kanısını uyandırmaktadır.

Alanlar M.Ö. I. yüzyılda yayıldıkları Don nehri kıyılarında Sarmat'ların yerlerini aldılar.

Çin kaynaklarının An-t-sain A-lan veya Along, Romalıların Alani, Bizanslıların Alanoi dedikleri kavim Alanlardır. Aslında bir Alan olan Gol'lar tarihinin yazarı Jordaes (M.S. VI yüzyıl) bu kavime ait en geniş bilgiyi vermektedir. Yazara göre Alanların yapıları iri, saçları açık ve kısadır. Bu özellik Alanların İran menşeli oldukları fikrini uyandırmaktadır.

M.Ö. I. yüzyılın ikinci yarısında Kafkasyaya doğru yayılan Alanlar Karadenizden Hazer denizine kadar olan bütün bölgeyi işgal ettiler. Alanların hakimiyetleri devam ederken 374 yılında Volga boylarında Hunlar göründüler. Sayıca üstün ve cengaver olan Hunlar 401 yılında Kuzey Kafkasyayı istila ile Alan kralını öldürdüler. Hun hakimiyetini kabullenen Alanlar Attilanın amcası Aybers'in emrine girdiler, bir kısım Alanlar da batıya göç ettiler.

Hun kralı Mundzuk'un ölümünden sonra yönetimi ele alan Attila Hun hakimiyeti altında bütün kavimleri bir birlik altında toplamak istedi ve bu arzusunu Kuzey Kafkasyada hakimiyet kuran amcası Ayberse'de bildirdi. Fakat Aybers kendisinin bağımsız kalmak arzusunda olduğunu Attilaya kesin bir şekilde açıkladı.

Hun egemenliğini benimsemeyip batıya göç eden bir kısım Alanlar ise ilk önce Makedonyaya inip Roma ordularını yenilgiye uğratarak Vandal-larla birlikte Pononya (Yugoslavya) ya girdiler. 406

Daha ilerilere giden bir kısım kuvvetler ise beraberindeki (I) birçok kavimleri sürükleyerek Pireneleri aşip İspanyaya girdiler. (411)

Alanların beraberindeki kavimlerden Vandallar İspanya yarım adasının güneyine, Süerler kuzeyine yerleştiler ve Alanlar da orta kısımda kaldılar. Bir ara bu kavimler arasında savaşlar olmuş ve Alanları takiben buraya gelen Vizigotlarla yapılan çarpışma da ise Vizigot kralı Willa ile Alan kralı Addar karşı karşıya gelmişlerdir. (417)

429 yılında ise Alanlar Vandallarla birlikte Kuzey Afrikaya geçmiş ve orada kurulan Vandal devletinde önemli roller oynamışlardır.

Bir Vandal kralının kendisine «Rex Vandallarum et Alanarum» «Vandalaların ve Alanların Kralı» demesi bunu doğrulamaktadır. Aynı takma adı Bizans imparatoru Jüstinyen de taşıyordu.

İspanyaya geçmeyip Avrupada kalan Alanlar ise Germanyaya, Belçika, Galya gibi ülkeleri zaptetmiş ordularını Romalıların emrine vermişlerdi. Luvuar nehri üzerinde karargâh kuran ve oranın savunmasını Roma adına üzerine alan Alan kumandanı ise Sangiband idi. Sangiband Romadan haraç alıyor ve pek sadık görünmüyordu. Bu sırada İtalya üzerine yürümeye hazırlanan Attila Sangiband'a bir mektup yazarak ya Romaya sadık kalıp Hunlarla savaşı göze almasına, bu takdirde Kafkasyadan İberi kovulagelen Alanların Orleandan da kovulacağını, ya da Hunlarla işbirliğini kabullenerek zengin olmasını teklif etti. Sonuç olarak Sangiband her iki tarafı da avutmak yolunu tuttu, Romaya bağlı görünerek Attilaya olumlu cevap verdi. Romalı komutan Aetyüs ile Attila arasında yapılan Şalon meydan savaşında ise Alanların Attila aleyhine dönmeleri sonucu Attila yenilgiye uğradı. Attilanın bu yenilgisini duyan Kuzey Kafkasyadaki alanlar ise bağımsızlık için isyan etmiş, fakat bu isyan Kafkasyaya geri dönen Attila tarafından kanlı şekilde bastırılmıştı.

Bu arada şunu da zikretmek gerekir ki Avrupayı istilâda 700.000 kişilik bir kuvvet kullanan Attila ordusunda 200.000 kişilik Kuzey Kafkasyalı muharip vardı. Bunlar Hun ordusunun en kıymetli suvarilerini teşkil ediyorlardı. Esaslarını ise Alanlar, Akatızrlar, Adigeler ve Nohtalar teşkil ediyordu.

Attilanın ölümü üzerine dağılan Hun ordusunun Kuzey Kafkasyalı unsurunu teşkil eden Aidge ve Nohtalardan bir kısmı İrlandaya geçip bu adada hakimiyet kurarak bir süre benliklerini koruyabildiler. Gerek İrlandaya geçenler, gerekse Avrupanın çeşitli bölgeleriyle Afrikaya yerleşen Ku-

UNUTAMIYACAĞIMIZ GÜNLER

6. 9.1859 Kuzey Kafkasyalıların önderi İmam Şamil uzun süren savaşlar sonunda ve çok üstün kuvvetler karşısında Ruslara teslim olmak zorunda kaldı.
16. 9.1951 Almanyanın Münih şehrinde Kuzey Kafkasyalı kurultayı toplandı.
19. 9.1835 Kuzey Kafkasyalı liderlerden İmam Hamzat şehit edildi.
- 17.10.1832 Kuzey Kafkasyalı liderlerden Gazi Muhammet şehit oldu.
- 18.10.1961 Kuzey Kafkasya sabık Parlâmento Başkanı Vassan Girey Caba-gi İstanbul'da vefat etti.
- 29.10.1585 Osmanlı ordusu komutanlarından ve tarihte «Meşaleler Harbi» adıyla anılan savaşın muzaffer kahramanı olarak ün salan Kuzey Kafkasyalı Özdemir Oğlu Osman (Kuştuko) Paşa vefat etti.
- 30.10.1916 Ahmet Cavit Therhet Üsküdar'da vefat etti.
- 5 Kasım 1863 Kuzey Kafkasyalı milli şairimiz, Kosta Hetagkatı Doğdu

zey Kafkasyalılar zamanla asimilasyona uğrayarak benliklerini kaybettiler. Kafkasya'ya dönen olmadı.

ALANLARIN DİLİ : Alan dili Avrupa dil gurubuna bağlı eski İran dilinin kuzey gurubundadır. Daha gerilere gidilirse bu dil eski İskit ve Sarmat dillerinin yakın akrabasıdır. Yani bugün Kuzey Kafkasyada konuşulan Oset (Asetin) dilinin atasıdır. Dilcilik alanında ilk Alan - Oset karşılaştırmasını 1822 yılında J. Klaprotha yapmıştır. Bazı bilginlere göre ise Alan dili Sarmatça'nın doğu kolundan başka birşey değildir.

(I) Alanların Avrupaya akışı Kavimler göçüne rastlar.

Bibliyografya

1 — Marsel Brion, ATTİLA.

2 — Pşimaho Kosok, Kuzey Kafkasya tarihinden yapraklar. İST. 1960

KUZEY KAFKASYALI ŞAİR VE EDİBLERİ TANITMAYA DEVAM EDİYORUZ.

ASKERBİ ŞORTAN (Doğumu 1916)

Adige roman, hikâye ve tiyatro yazarı. Sanat hayatına 1937 yıllarında başlamıştır. Başlıca eserleri «Batır Köyü», «Işık Yanınca» adlı iki piyes, «Dağlıbar» adlı 500 sahifelik büyük bir roman ve Malka kıyılarından, «Armonikçiler», «Yenilemezlerin Bayrağı» gibi muhtelif küçük hikâyelerdir.

Şortan, aynı zamanda «Kabardey Şarkıları Masal ve Efsaneleri» (1948), «Kabardey Edebiyatı Klasiki Ali Şogentsuk» (1950), «XVII. Yüzyılda ve XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Kabardey Kültürü ve Hayatı, XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında ve XX. Yüzyılın Başlarında Kabardey Kültürü» ve başka eserler yazmıştır.

Bu yazılar «Güntümüze Kadar Kabardey» (1957), adı altında bir kitap halinde de basılmıştır. (1)

DEBE MAMSIRATI

Osetin (Kuşa) şair, yazar, mütercim ve öğretmenidir. Eserleri 1926 yılından beri basılmaktadır. Mamsıratı'nın «Hatırlıyorum», «Berda'nın Hikâyesi», «Şan», «Ağır Ameliyat», «Kahramanlar Destanı» gibi romanları, «Osetin Edebiyatı» adlı İncelemesi ve daha başka eserleri vardır. Bundan başka Puşkin, Lermontov, Nekrasov gibi bazı klasiklerin eserlerini de Osetin diline çevirmiştir.

Mamsıratı'nın eserleri rejim propagandasından uzak ve daha ziyade etnoğrafik bir mahiyet taşımaktadır. Tercüme-leri onun Kafkasyoloji konusunda çalışınların ilmi alâkasını çekecek kadar Osetin dilinin klasik bilgisine sahip bulunduğunu ortaya koymaktadır. (2)

SAMSON ÇANBA (1886 - 1937)

Abhazya'lı şair ve yazar. «Abhazya» dergisinde «Kârâz» ve «Şilyapa» adlı piyesleri, «Işık» dergisinde de «Dedemin Ocağındaki Taş», «İhtiyar Meşe», «Tren», «Kırmızı Çiçek Açan Ağaç», «Tkvarçal» gibi küçük hikâyeleri yayınlamıştır. Muhtelif gazete, dergi ve didaktik kitaplarda yayınlanmış «Apsını Hanım», «Muhacir», «Allah Allah!», «Seydik» gibi hikâye ve piyesleri vardır.

Eserlerinin çoğu Gürcüce, Rusça ve başka dillere çevrilmiştir. Şiirleri, küçük hikâye ve piyesleri ölümünden sonra biyografisiyle birlikte Abhazca olarak bir kitapta toplanmıştır. (3)

- (1) Haçim Teunov : *Literatura i Pisateli Kabardı. Moskova 1958. S. 126. Ramazan Trakho : Çerkesi. Münih 1956. S. 95*
- (2) Osetinskaya *Literatura. Moskova 1952. S. 352, 231 - 246.*
- (3) Samson Çanba (Biyografisi ve Eserleri). Sokhumi 1958.

Kartallar ancak dağlarda barınırlar.

TOLSTOY

*

**

Onların nefretleri de aşkları gibi sonsuzdur.

LERMONTOV

*

**

Biliyorum; kim ki KAFKAS'ı görmez, o'nun ruhları hayran bırakan ulvî ıssızlığının ışığı ile avunmaktan yoksun kalır.

SİR ROBERT PORTER

HASAN YAKUP KARDAN

1923 yılında Kuzey Kafkasyada Şacem köyünde dünyaya gelen Hasan Yakup Kardan çocukluğundan beri musikiye karşı büyük bir ilgi duymuş ve daha okul sıralarındayken çeşitli müzik aletlerini çalmayı öğrenmişti. Ayrıca kendi kendine notalar karalıyordu. O'nun bu merakı yaşantısını müziğe vermesine sebep olduysa da bir süre çalışmalarına ara vermek zorunluğunda kaldı. İkinci dünya savaşında asker oldu ve savaş sonunda köyüne döndükten sonra çalışmalarına yeniden başladı.

1948 yılında Leningratta Kabardin-Balkar öğrencileri için konservatuarda açılan kurslara katıldı ve pekçok Rus kompozitörleriyle tanıştı. Konservatuarın profesörü X. Kuşnarsif, kompozitör G. Pctvolokaya, H. Dağrof, V. Muradel bunlar arasındaydı.

1950 yılında şarkılarını yazmaya başladı. Şarkıları (Vered) bilhassa Kabardey-Balkar da ün kazanmaya baş-

ladı. (Aydın Vatan, Köylü gencin şarkısı, Akşama gel) bunlar arasındaydı. 1953 te ise orkestra senfoniye, Doğduğum vatan, sonra da (Balkar Makamlarını) yazdı. Bu arada konservatuarı bitirdi ve daha olgun eserler vermeğe başladı. Yeni eserleri arasında Kabardey - Balkardaki eski şarkıları (Vered) toplamaya, bunlara bir düzen vermeğe, notaya almaya başladı. Bu çalışmalarını çok beğenildi ve şöhreti arttı.

1957 de Dostluğun aydınlığı adı altında yazdığı Kantat çok ilginç karşılandı.

Genç sanatçı halen kendi benliğini geliştirmek ve yurdunun müziğini tanıtmak amacıyla büyük bir çaba göstermektedir.

1959 yılından beri S.S.C.B. deki kompozitörler birliğinde üyedir. Halen de Kabardin - Balkar konservatuarının sekreteridir.

SEVGİLİ VATAN

Kafkas'ın heybetli yamaçları yastığımdır.
Sonsuz iyilikler senin içindir.
Sana bütün zenginliklerimizi adıyoruz,
İstiklal seninle daha mutludur.

—«0»—

Hayatın kaynağı sevgili vatan,
Sonsuz iyi ümitler, sevgilisi olan
Büyük eserleri hayır bilen,
Kıymetli insan hayatını ferahlandıran.

—«0»—

Bağlar, bahçeler, ekinler kaplıyor
Zengin, geniş ovalarımızı,
Çekicimiz altında çelikler inliyor
İstiklal seninle daha mutludur.

—«0»—

Sana barış temelleri atıyoruz,
Savaş alevini istemiyoruz
Çalışmak ve refah istiyoruz
İstikbal seninle daha mutludur.

HASAN KARDAN'ın bir şiir kitabı

KUZEY KAFKASYA DAĞLILARININ EFSANELERİNDEN BİRİ

Yazan: B. BATIRHANOĞLU

Çeçen - İnguşlarının avulunun birinde parlak güneşli bir bahar gününde mescidin avlusunda gençler toplanmış, şakalaşip gevezelik ediyorlardı. Uzaktan bir atlinin dört nala geldiği görüldü. Gelen süvari, delikanlılardan, Oldum un oğlu Gaziye yaklaştı ve, «Rahmetli babanın dostları bu gece sana misafir olacaktır» dedi ve gitti.

Biraz sonra bir süvari daha geldi. O da Gaziye, «Babanın katili olan kara düşman, bu gece köprüden geçip başka bir memlekete göç edecek» dedi ve uzaklaştı.

Bir müddet sonra üçüncü bir süvari dört nala gelip Oldumun oğluna, «Çocukluktan beri babanın sana nişanladığı tatlı yar bu gece zorla başkasıyla evlendirilecek.» dedi.

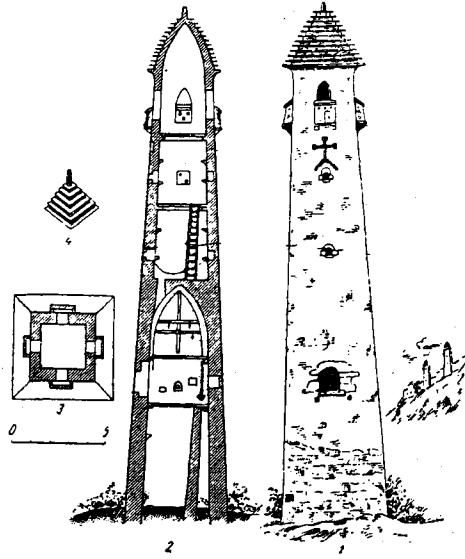
Bu haberleri alan Gazi eve döndü. Ocak karşısında oturup derin düşünmeye daldı. Oğlunun bu halini gören annesi, «Oğlum ne var o kadar düşünmeye daldın? Seni bu kadar ümitsizliğe sevkeden sebep nedir?» diye sordu.

Gazi kendine süvarilerin getirdiği haberleri annesine bir, bir anlattı ve «Bu vaziyetin altından nasıl kalkacağım» diye düşünüyorum dedi. O zaman annesi, «Oğlum eğer kara düşmanı öldürüp babanın intikamını almayı Allah sana nasip ettiyse o öyle olacaktır. Eğer küçükten beri nişanlin olan sevgilinin karın olacağını Allah yazdıysa o da olacaktır. Sen babanın dostlarını misafir et onların rahatını sağla, en büyük işin odur» diye tavsiye etti.

Akşam oldu. Gazinin baba dostları geldi. Misafirlerin atlarını ahıra yerleştirip yem verdi. Kendilerini de hoş beşten sonra güzel yemeklerle ağırladı, temiz yataklarda yatırdı. Sonra hemen ata bindi ve kara düşmanın geçeceği köprüye gitti.

Gece yarısı köprüyü geçen düşmanı oracıkta yakaladı, öldürdü. Kesdiği başı hircunlara yerleştirdi ve dört nala nişanlısının evine koştu.

Bedbaht kız gece yarısı pencerenin önünde oturup küçüklükten beri kendine koca olacağına alıştığı sevgilisi Gaziye içinden sessizce çağırarak

Kuzey Kafkasyada savaş kuleleri

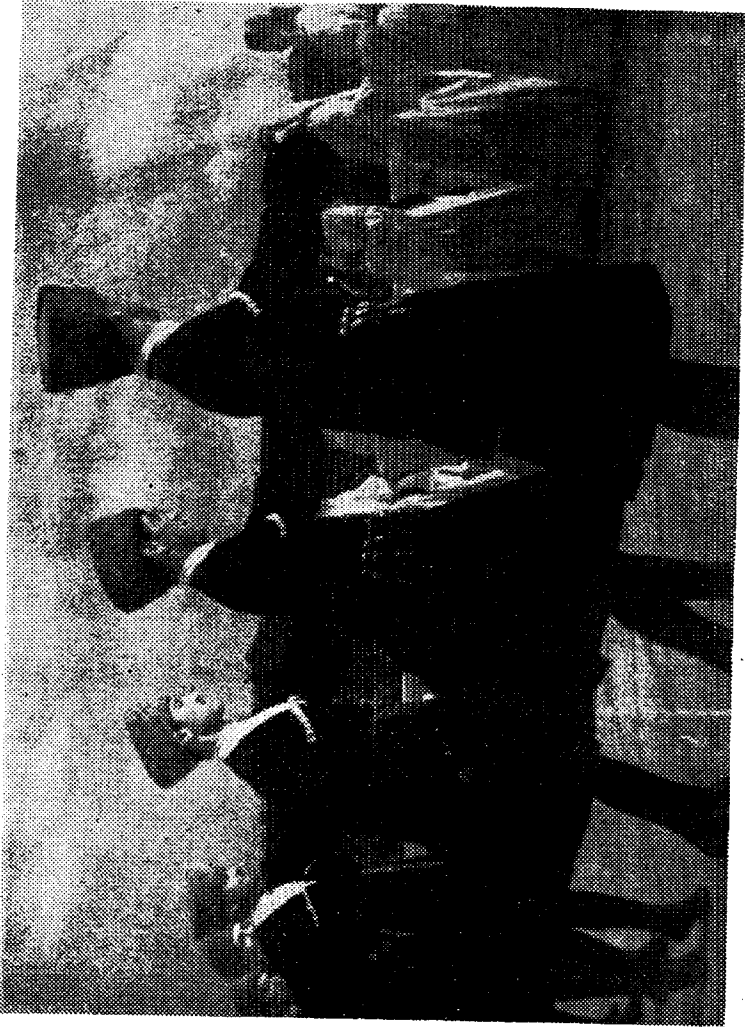
(TERGİM Köyü)

acı acı göz yaşları döküyordu. Tam o sırada yetişen Gazi elindeki kırbacın sapı ile pencerenin camına bir kaç defa vurunca, kız sevinçle dışarıya fırladı. Gazi kızı at üstünde kucağına aldı ve dört nala evine döndü.

Seher zamanında eve vardılar.

Gazinin annesi oğlunun uzattığı kara düşmanın kafası ve yanına sokulan gelini görünce sonsuz sevinçle konu komşuya büyük bir ziyafet verdi. Kendisi de büyük kazandaki mısır lapasının üstüne temiz terlikleri ile çıkıp öyle zarif bir oyun yaptı ki, lapanın üstünde bir farenin bırakacağı kadar bile iz bırakmadı.

Not : Bu efsaneden Kafkas dağlarının misafirleri her şeyden üstün tuttuğunu onlara ne kadar kıymet verdiğini ne güzel anlıyoruz.

VUG OYUNU
KABARTAY - BALKAR Cumhuriyetinde
(KUZHEY KAFKASYA)

İSTANBUL KAFKAS KÜLTÜR DERNEĞİ

Dr. Vasfi GÜSAR

1908 yılında Türkiyede hürriyetin ilânıyla beraber kurulan ÇERKES TEAVUN CEMİYETİ kültür, ve geleneği koruma, folkloru yayma ve yardımlaşma amacıyla faaliyete başlamış, Çerkeslere alfabe, dergi ve ders kitaplarıyla kültür yayınlarına önem vermiş, tesis ettiği GUAZE haftalık dergisiyle edebi, tarihi yazılar yazılmış, yardıma muhtaç yoksul hemşerilerin imdadına koşmuş sosyal bir teşekkül idi. Kira ile Çenberlitaşa, cadde üstünde pek muazzam merâsim ile (resmi; Kafkas kültür derneği salonundadır) açılan cemiyet Balkan harbinin patlamasıyla bir hayli zayıflamış, ilkin Babiâli caddesinde bir hanın bir odasına geçmiş, sonra Divan yolunda yine bir hanın iki odasına sığınmış, daha sonra Haseki hastahanesinin bulunduğu caddede geniş bahçeli üç katlı bir köşke taşınmıştı. Bu süre içinde Kuzey Kafkasa öğretmenler, Çerkes ders kitapları göndermiş ve daha sonra Fatih'te Sarıgüzelde satın aldığı dört odalı ahşap bir binaya taşınmıştı. Birinci dünya savaşının sonunda 1918 de Fatih büyük yangınında içindeki eşyalarla yanan bina ile cemiyet bir hayli zarara girmişti.

Bunun üzerine Beyoğlunda Bursa sokağında kiraladığı bir binada (Türkiyede şimali Kafkasya siyasi göçmenleri cemiyeti) adıyla daha ziyade siyasi bir cemiyet kurularak faaliyete geçilmiş ve Osmanlı hükümetinin yardımı ile Şimali (Kuzey) Kafkasa bir hayli yedek subay ve idareciler gönderilmiş ve ayrıca Avrupa devletlerine memorandumlar sunulmuş ve delegeler gönderilmişti. Mütareke üzerine İstanbuldaki İngilizler tarafından ve Rusların baskısı yüzünden Dernek kapatılmış, üyeler Bayezitte Bakırcılar çarşısında Yine Çerkes Teavun cemiyetini bir hanın iki odasında kurmuşlardı. Fakat İstanbulun Milli hükümet tarafından istiradadında bu hayırlı cemiyet kapatılmış, faaliyet durdurulmuştu.

Kültür ve yardım çalışmalarında çok hizmetleri bulunan Çerkes Teavun Cemiyeti; 14 yıllık bir süre içinde hâtıralarını dâimâ saygı ile belirttiğimiz hizmetlerini şükran ile andığımız fedâkâr yurd sever hemşerilerimizi burada açıklamayı kutsal bir ödev bilmekteyiz. Hayatta olanlara sağlık, saadet, vefat edenlere Tanrıdan rahmet dileriz. İlk akla gelenler :

Tharkhet Ahmet Cavit Paşa (emekli mutasarrıf), Kurmay binbaşı Met Çunatuka Yusuf İzzet (Birinci dünya harbinde Kafkas cephesinde kol ordu komutanı, Kuzey Kafkas kol ordusu komutanı, 14. kolordu komutanı, İstiklâl savaşında 14. kolordu komutanı ve sonra Bolu milletvekili general), Müşir (Mareşal) Fuat Tkhuga paşa (âyân azası deli Fuat paşa), Dr. Pçihaluk Mehmet Ali, Profesör Meker Aziz, Öğretmen Mustafa Bütbe, öğretmen Seza Pookh, Kurmay yüzbaşı İsmail Berkuk (Kuzey Kafkas kolordusu kurmay başkanı, harp okulu tabiye hocası, Kayseri milletvekili general), Nuri Sagva (avukat, dünya savaşından önce Çerkesyaya gitmiş, Bolşevikler tarafından idâm edilmiş bir okul müdürü idi), Avukat

Yusuf Suad Negu (öğretmen olarak Çerkesyaya gitmiş, Bolşevikler tarafından idâm edilmiştir), Yazar Hayriye Melek Khunc, Khit Tefvik Talat (İstiklâl harbinden sonra vâli ve danıştay azası), Avukat Time Hüseyin Şemi (Hâkimi), öğretmen Lâmi Jankât, öğretmen Blenav Harun Batuk, Avukat Salaheddin Tarnukh (Halen Amerikada), Binbaşı Kuday Berduka Salih, Avukat Masvetz Ömer Hikmet (Ürdünde), Milli Ajans Müdürü Şaplı Hüseyin Tosun, Öğretmen Ömer Hilmi Tsey, Lutfullah Şav (İstiklâl harbinden sonra Suudi Arabistanda Türk sefiri), Yüzbaşı Ahmet Kuşukue (albay olarak emekli oldu), İsmail Khasık (Haliç şirekti şübe müdürlerinden) Yazar Mehmet Fetgiray Şöenu, Yazar ve eczacı Hayrullah Süleyman Yedic, Yazar Ajuguykue mehmet Tefvik, Yüzbaşı Ahmet Hilmi Makaş, Dr. Suad Atsok (öğretmen olarak Çerkesyaya gitmiş, bolşevikler gelince Türkiyeye dönmüştür), Rekinda İsmail Zühtü, Zekeriyya Zihni Baj (Edirne valiliğinden emekli olmuştü), Düzceli İbrahim Khizetli (Çerkesyaya öğretmen olarak gitmiş, bolşevikler gelince Düzceye dönmüştür).

1946 senesine kadar 24 yıl mecburi olarak kapalı bulunan cemiyet ve kültür hayatı bu yılda (Dost eli yardımlaşma derneği) adıyla faaliyete geçmiş 1953 yılında da kurucuların ve üyelerinin isteği ile (Kafkas Kültür Derneği) adını almış, milli kültür ve yardımlaşma amacıyla sosyal çalışmaya girmiştir.

Fakat şurada burada kira ile tuttuğu, bazan han odalarında, bazan da bodrum salonlarında, ya da dükkânlarda kira ile dolaşan bu derneğin misafir kabul edecek, çalışabilecek bir durumu yoktu. Büyük bir üzüntü konusu olan ve adına da pek te yakışmayan bu tek odalardan ve göç hayatından kurtulmak zamanının artık geldiğine inanan dernek üyeleri; başta kıymetli hemşerilerin teşebbüsü ve candan yardımlarıyla ve idare heyetinin gönül çekici kararıyla en sonunda Beyoğlunda İstiklâl caddesinde ELHAMRA pasajının beşinci katında 250 metre karelik kaloriferli, dokuz odalı müstatakil bir dâireyi 150 bin liraya satın almak ve derneğin hizmetini daha çok genişletmek kararına varmış ve üyelerinin ittifakıyla bina 1966 aralık ayında satın alınmıştır.

Dernek bu dairenin bir kaç odasını yardıma muhtaç yoksul üniversite öğrencilerini sinesine basmak suretiyle ikametlerine, diğer odaları da Başkanlık idare heyeti ve kitaplık ile salona tahsis etmek amacını gütmekle beraber, bir tarafta da İstanbul belediyesine baş vurarak yaptıracığı ÖĞRENCİ YURDU'nun inşası için faaliyete geçmek emel ve arzusundadır. Dernek, binanın satın alınışı ve arkasından da yapılacak öğrenci yurdunun inşa veya onunda satın alınışı için kıymetli, hayırsever hemşerilerinin yardımına baş vurması ve mâli durumunu açıklaması pek tabiidir. Bu suretle hareket eden dernek idare heyeti; aşağıda adları yazılı aziz hemşerilerin bağışlarını açıklamakla beraber pek aziz hayırsever hemşerilerine içten gelen teşekkürlerini belirtmeği en büyük vazife bilmekte ve ahlâki vazifelere davet etmeği de amaç bilmektedir.

Bizler de Derneğin ferdleri sifatiyle müteşebbis kardeşlerimizi, İdare heyetini ve bağışta bulunan hayırseverlerimizi tebrik eder, mâddi, manevi yardımlarını esirgemeyeceklerini bildiğimiz, inandığımız diğer kıymetli hemşerilerimizin de bu asil gâyeye katılmalarını hareretle bekleriz. Bağışta bulunanlar:

Lira

1000	Ahmet Canbek
500	Ali Erkan
2000	Abdullah Gücüm. Armatör
1600	Baha Hun - Sedettin Arın. Tüccar
1000	Cemal Kayalar
600	Dr. Cahit Beşgür
5000	Cemal Parman
500	Enver Kandemir
500	Erden Karaboğa. Yüksek mühendis
1000	Faik Özmen tüccar
1000	Avukat Hakkı Kurmel
500	Bn. İstiklâl Bulut
1000	Kâzım Beşgür. Eczacı.
1000	Kenan Asan.
250	Kaşif Kansu Emekli Subay.
2000	Metin Karagülle
300	Musa Yürüktümen (ceyhan)
500	Nazmiye Tuğ
1000	Naci Karaca Avukat.
1000	Osman Kastel (ceyhan)
500	Ömer Yağan
500	Rıza Koas
1000	Bn. Rana Erkut
1000	Remzi Birant (Merhum)
1000	Ruşen Karasu
1000	Sabri Ander Tüccar
1000	Saadet Uzman
500	Sava Arslan
500	Sami Haretuka
500	Sivaslı kardeşler
1000	Dr. Şevket Habjoka Elmüfti
500	Tarik Binat
500	Dr. Vasfi Güsar
1000	Yaşar Bir. Tüccar
1000	Yasin Çelikkıran
2000	Yusuf Marşan. Tüccar
1000	Yaşar Mercan

36.750

SAMSUN KAFKAS KÜLTÜR DERNEĞİ

(1966)

A. FİDAROK

Geçtiğimiz aylar içinde Samsun İlimizde Kafkas Kültür Derneği adıyla bir dernek kuruldu. Bilindiği gibi Samsun, kitleler halinde yurtlarından sürülerek geniş Osmanlı topraklarına dağıtılan yüzbinlerce Kafkas muhacirinin Anadolu'ya çıktığı belli birkaç limandan birisidir. Yüz yıldır bu bölgede, yaşayan Kafkas asıllı küçük köyler yurdumuza tanınmış ressam Avni Lifiji, «Türk gücünü dünyaya tanıtan» efendi sporcu Yaşar Doğu'yu ve emsali daha birçok değerli insanları yetiştirmişlerdir.

«Korgan'ın Sesi» adlı mahalli gazetenin bildirdiğine göre, Samsun Kafkas Kültür Derneği'nin kurucuları şunlardır :

Rahmi Yamanoglu (Emekli Yarbay), Hikmet Demir (Memur), Fahri Gültekin (Emekli Memur), İbrahim Özgen (Öğretmen), Hidayet Tanla (Memur), Fehmi Habat (Esnaf), Kâzım Berzeg (Avukat), Sayit Demir (Memur), Sadık Poray (Memur), Yunus Güneş (Memur), Muzaffer Üstün (Memur).

Derneğin tüzüğünde diğer Kafkas Derneklerinden farklı ve ileri bir hamle olarak köylerde kooperatifleşmeyi teşvik etmek gibi ekonomik konular da yer alıyor. Dernek eğer bundan başka Samsun'daki Kafkas muhacirlerinin sosyal, kültürel, ekonomik durumlarını inceleyen monografiler yayınlabilir; bölgede Kafkas folklorunu ihya ve hele muhaceretimizin müzmin bir sosyal derdi olan vase (başlık) meselesini halledebilirse, üzerine aldığı görevi geniş ölçüde yerine getirmiş olacaktır.

Temennimiz Dernek tüzüğünün -diğer birçokları gibi- kağıt üzerinde kalmaması, tatbik sahasına girmesidir. Samsun Kafkas Kültür Derneği'ne çalışmalarında başarılar dileriz.

YAZILARIMIZIN ÇOKLUĞU SEBEBİYLE SAYIN DR.. VASFI GÜSAR'ın «KUZEY KAFKASYAYA İSLAMİYETİN GİRİŞİ VE SONUÇLARI» YAZIMIZI YAYINLIYAMADIK. GELECEK SAYI YAYINLIYACAĞIMIZI DUYURURUZ.

ELİMİZDE OLMAYAN SEBEPLERLE DERGİMİZİN BU SAYISININ YAYIMI GECİKMİŞTİR. OKUYUCULARIMIZDAN ÖZÜR DİLERİZ.

Birgün otlıyan eşeği
Yakaladı aç bir ayı
Aklına koydu yemeyi
Zavallıyı, kabadayı.
Beklenmedik bir zamanda
Korktu kalbinden vuruldu.
Kaçacaktı koca kulak
Dizkapakları dürüldü.
Döndü ayıya anırdı
— Çaresizim biliyorum
Fakat ölümünden önce
Son bir dilek diliyorum.
— Tırnağıma cam kırığı
Battı da üzüyor beni
İstiyorum ahirete
Üzüntüsüz göndermeni.
— İzdırabın azalması
Kolaylaştırır işimi
Alınırsa cam kırığı
İncitmez seninde dişini.
Ve inandı buna ayı
Tırnaktaki sivri şeyi
Uğraşırken çıkarmağa
Eşekten yedi tekmeyle.
Döküldü dişlerinin tümü
Ağzı burnu paralandı
Ken kendi kendine sızlandı
Ayı perişan haliyle
— Ah ben nasıl güvenmişim
Kaderimin cilvesine
Ayı oğlu ayı iken
Nalbantlık benim neyime.

Yazan: Osman ÇELİK

Kuzey Kfkâsya'da, Maykop yakınlarında bir kazı yapılıyordu. Kazıda, Moskova Üniversitesine bağlı iki ünlü arkeolog, yirmi öğrenci çalışıyordu. Öğrenciler, işlerin çıkardığı her taşı, her madeni parayı fırçalayıp temizliyor, Hocalarına uzatıyorlardı. Arada bir kazma sallıyor, toprak atıyorlardı. Çoğu için bu yapılanlar, güzel bir eğlence idi. Bir tatil eğlencesi.

Öğrencilerden Hamidof için, durum başkaydı. Hamidof, kimseye hissettirmeye garip bir heyecanla sarsılıyordu. Kafkasyalıydı. Kazı, kendi milletinin tarihini aydınlatıyordu. Hocalarından biri, gözlüğünü sıyırarak, bir madeni parçayı büyüteçle incelerken; o, soluğunu keserek merakla bekliyordu. Bir taraftanda, merakını gizlemeğe; savruk, ilgisiz görünmeğe çalışıyordu. «Ah, bu esaret!» «Milletlerin, beşer hukukunun, meşruluğunu tasdik ettiği modern kölelik.» Hamidof'ta, iç-içe iki ruh, iki şahsiyet yaşıyordu. Durmadan çarpışan. İşte hür olarak yaşayan Nathgo Hamit. Dışta, riyakârlığı zorunlu, Rus vatandaşı Hamidof.

Bir gün, bir gümüş plâka bulundu. Bir tarafı düz ve boş, diğer tarafında plâkaya oyulmuş kırık bir ok işareti. Birkaç gün sonra, bir plâka daha bulundu. Onunda bir tarafı düz, diğer tarafında oyulmuş bir daire vardı. Değerlendirme düşüncesi ve soru. «Bu plâkalar, acaba ne işe yarıyordu? Bunların üzerindeki şekiller, neyi ifade ediyordu?»

İki arkeolog, öğrencilerinin önünde, kısa sürecek bir tartışmaya tutuşmuşlardı. Biri, «Bunlar büyü, bir nevi muska» diyordu. Diğeri, «Hayır! Bunlar, aile armaları» diye, direniyordu.

Hamidof, üniversiteye girdiğinin ikinci yılı, Kafkas aile armalarını incelemeye başlamıştı. Çok az belge bulabilmişti. Çoğu aileler, 70-80 yıldır süren esaret devresinde, armalarını unutmuştu. Savaşlar, sürgünler, ihtilaller herşeyi süpürüp gitmişti.

Hamidof'un kendi ailesinin arması, düz zemin üzerine çizilmiş, bir daire idi. Kazıdan çıkan ikinci plâkada, bir daire taşıyordu. Hamidof, tartışan Hocalarından birinin; «Hayır! Bunlar aile armaları» sözüyle sarsılmıştı. Kafasında şekillenmiş olan aile armasıyla, plâkada bulunan daire üst-üste çakışmış, gözleri yakan ateşten bir halka oluvermişti. Gözleri, güneşe bakan bir insanın gözleri gibi, önce parlamış sonra kararıştı. Kulaklarında sonsuz bir çınlama başlamıştı. Altından toprağın kyadığını, boşluğa uçtuğunu hisseder gibi oldu. Bir rüyanın hafifliği ve seriliği içinde, süürükleniyordu. Çevresinden, madde dünyasından kopmuş, zaman içinde bir süre kaybolmuştu. Sonra, insanlığın, bilmediği eski bir devresine ulaşmıştı.

İşte, karşısında bir Nathgo! Daire halkasını, kendisinden arma seçen ilk Nathgo. Bu, iriyarı bir adamdı. Sırtına bir kürk geçirmişti. Kısa, enli kılıcının üzerine, bir daire çizilmişti. Saz örtülü kulübesinin, giriş yerindeki kalın ağaç kütüğüne, bir daire oyulmuştu. Kulübenin önünde, toprak kapla yemek pişiren bir kadın vardı. Karısıydı. Yarı çıplak, biri kız biri erkek iki çocuk, bir ağacın altında oynuyorlardı. Çocuklarıydı. Hiçbir şeye bağlı olmayan yağz bir at, başını uzatıp havayı kokluyordu. Atıydı. Baba Nathgo, kadın, çocuklar, at endişesiz ve sakin. Hürdüler!

Hamidof, gözünün önünden ince bir tülün kalktığını hisseder gibi oldu. Bir rüyanın değişkenliğine uygun, çok seri bir atlayıştı bu. Kulakları uğulduyordu. Yeni bir tablonun ötüneydi. İki gibi, durgun değildi bu ikincisi. Bir nehir, kıv-

rılarak akıyordu. Nehrin sağ tarafında, binlerce insan toplanmıştı. Yeşil çayırlar üzerinde binlerce insan. Kalabalık ikiye bölünmüş, arada geniş, yeşil bir saha vardı. Merak ve heyecanla, uzaklara bakıyorlardı. Yeşil çayırların mavi gökle buluştuğu yerde, siyah noktalar belirdi. Noktalar büyüdü. Büyüdü. Kalabalıklar dalgalandı. Sesler yükseldi. Atlılar. Yarış. Bu, kabileler arası bir yarıştı. En önde, bir beyaz at geliyordu. Beyaz yelesi, bir bayrak gibi açılmıştı. Çok geçmeden, köpük saçarak kalabalığın önünden geçti. Bir.. İki.. Sonra, grup halinde atlılar. yüzlerce, binlerce ses: «Nathgo! Nathgo! Nathgo!..» Biraz sonra, beyaz at döndü. Sağa, sola yarım daireler çizerek kalabalığa yaklaştı. Alnında yuvarlak bir damga vardı. Binicisi, muzaffer, kırbaçlı sağ elini kaldırıyordu. Yüzlerce, binlerce ses: Nathgo! Nathgo! Nathgo!..» Beyaz at, binicisi, yarışçılar, kalabalık endişesizdi. Güneşli, yemyeşil çayırlarda, taze havayı içlerine çekiyorlardı. Delice, coşkun. Hürdüler!

Hamidof'un kulaklarındaki uğultu kesildi. Kalabalık, kuru yapraklar gibi savruldu. Şimdi, bir ormanın yarı karanlık bir köşesindeydi. Taştan yapılmış, toprak örtülü bir ev. Ayı postu üzerine oturmuş bir adam. Önünde bir kütük. Cevizden. Yonttu. Cilaladı. Ayaklı, alçak bir masa oldu. Ortasında bir daire vardı. Güneş batarken, sarı saçları omuzlarına dökülen genç bir kız, mısır ekmeği koydu masaya. Ortı yaşlı bir kadın, bakır kâseyle çorba getiriyordu. Bir ses duyuldu. Adam, kadın, kız hareketten kesilip dinlediler.

— Hey, Nathgo! Evde misin? — Adam sesi tanıdı.

— Evdeyim. Buyur!

Biraz sonra, iki adam yemeğe oturdu. Adam, Nathgo'nun yayla komşusuydu. Kız, biraz geride, ayakta duruyordu. Üçüde, endişesizdi. Sakin ve mutlu görünüyorlardı. Çünkü, hürdüler!

Hamidof, top sesiyle irkildi. Barut kokusu, duman, toz. Bir savaş meydanındaydı. Bataryaların desteğiyle ilerleyen büyük bir süvari birliği, bir dereyi geçiyordu. Ağaçların arasından, dağınık bir dağlı grubu çıktı. Bu mukabil grup, gelenlerin üzerine saldırdı. Kalpaklı-sarıklı grup, mızraklarını fırlatıp, sıkı kılıçlarını sıyırdılar. İki düşman, hemen boğaz boğaza geldi. Birinciler, ilk saldırıya geçenleer, savaş trampetlerinin çağrısına uyararak, geri çekilmeğe başladılar. Bataryalar tekrar ateşe başladılar. İkinciler, gelişleri gibi bozuk düzen gerilediler. Bir süre, düşman kolladılar. Sonra, ağaçların arasından kamplarına doğru yürüdüler. Yaşlı bir süvari, kanlı göğsünü bastırıyordu. Eğrinin yan tarafında, bir daire görünüyordu. Biraz öne eğildi. Düşecek gibi oldu. Tuttular. Yere indirdiler. Ümitsiz bir savaşçı, alışlagelmiş bir dille konuştu.

— Bir şeyin yok ya? — Dedi.

Yaralı ihtiyar, etrafına bakındı. İki genç yanına diz çökmüştü. İhtiyar, oğullarına baktı. Sonra, savaş arkadaşına döndü.

— Bunlar sana emanet. Topraklarımıza düşmanı sokmayın. Beni buraya gömün.

İhtiyarın gözleri donuklaştı. Başı yana kaydı. Savaşçı, kendi kendine söylendi.

— Koca Nathgo! Sende.. Sende terkettin bizi.

Oradakilerin hepsi endişeliydi. Hepsinin üzerinden, kin ve nefret tütüyordu. Yürriyet tehlikedeydi.

Hamidof, soğuktan titredi. Hava açıktı. Denizden sert bir rüzgar geliyordu. Dalgalar kıyıyı dövüyordu. Hamidof, bir limandaydı şimdi. Ahşap bir iskeleye, iki kalyon yanaşmıştı. Yabancı askerler her tarafı tutmuştu. Kırık-dökük eşyalarıyla, yolcular gemilere biniyorlardı. Seyahata çıkanların, hafifliği ve coşkunlu-

ğu yoktu üzerlerinde. Keder, göz yaşı. Uğurlayan yoktu. Süren vardı. İnsanlar, gemilere bir eşya gibi yükleniyordu. Bir kadın, üç çocuğuyla gemiye itilirken; yaşlı bir adam, «gel» diyordu birine. Bir genç, yabancı askerlerin bilmediği li-saniyla cevap verd kısaca.

— Baba, siz gidin! Tekrar geleceksiniz. Yakında kovacağız bu köpekleri.

Genç adam, gemiden uzaklaşırken, bir asker önünü kesti. Belinden kamasını aldı. Güneşte parlayan çelik levhaya, bir daire çizilmişti. Genç adam, dişlerini sı-karak küfretti.

— Köpek!

— Yani, bana verdiğinizi söylemek istiyorsunuz. — Asker memnun güliyordu.

— Köpek!

Genç adam yürüdü, limandan uzaklaştı. Endişeliydi. Çünkü, hürriyetini kay-betmişti.

Hamidof, bir ilk bahar güneşiyle ısınmağa başladı. Herşey daha canlıydı. Önündeki tablonun ayrıntılarını, daha net görebiliyordu. Şimdi, ondört yaşının, ümitlerle dolu günlerinden birindeydi. Babasıyla bir bahçede çalışıyordu. Ba-basının kavrulmuş, çökmüş yüzüne baktı. Yaşamıyordu bu adam. Ölümlü kabul-lenmiş bir köleydi. Çünkü, bir kölenin oğluydu. Komşu bahçede çalışanlarda. Biraz ötedeki.. Biraz daha ötedekilerde.. Hepside ümitsizdi. Bitmiş, teslim ol-muşlardı. Binlerce yıllık toprakları, evleri, hatta elbiseleri onların değildi artık. Kendi kendilerinin bile sahibi değillerdi.

Çalışmaktan yorulmuşlardı. Babası oturdu. Bir kadın, elinde bir su kabı, uzaktan göründü. Annesiydi. Biraz önce ayrılmıştı. Canlıca yürüyor, gülümsüyör-du. Hamidof, annesine bakarak; «Kadınlarımız daha güçlü» diye düşündü. An-nesi, babasına yaklaştı, durdu. Babasında hareket yoktu. Annesi gülerек bağırdı. Güllüşü zoraki olmuştu.

— Hey Nathgo! Öldün mü? Su içmiyor musun?

Adam başını kaldırdı. Bir süre, karısına kayıtsız baktı.

— İçmek istemiyorum. — Dedi. Sesinde, her şeye küsmüş gibi bir hayal vardı.

Arma! Bu son Nathgo'nun arması. Gelenler. Memleketin yeni hâkimleri Herşeylerini almışlardı. Armasını da. Armalı hiçbir eşyası yoktu artık. Ama ka-fasında, beynindeydi. Müstevlinin, onu göreceк gözü yoktu.

Hamidof, aile armasını görmemişti. Babası, armalarını, toprağa çizmişti bir gün. Biraz masalımsı gelmişti babasının anlattıkları. Önce, gereksiz gibi gördü. Çağımız başkaydı. Sonra; düşündü. Milletinin herşeyini böyle almışlardı. «Lü-zumsuz ve gereksiz» diye. Babası gibi yaptı. Aile arması, kafasındaydı. İyice ka-zanmıştı. Babasından sonra, nöbeti o devralacaktı.

Hamidof, son tabloda silinip bir duman gibi dağılınca; bir eşya gibi, uzun süre, hissiz ve donuk kaldı. Sonra, yaşayanlara has, o insancıl ağrıları hissetti. Belinde ve sağ omuzunda, yol yol bir şeyler geziniyordu. Başını yastığa çivileyen bir ağırlık duyuyordu.

Partatif bir karyoladaydı. Yanına iki genç oturmuştu. Gözlerini açar aç-maz, biri konuştu.

— Güneş dokunmuş olmalı. Fenalık geçirdin. Seni hemen kampa getirdik. Doktor iğne yaptı. E. Nasılsın şimdi?

Hamidof, okul arkadaşlarına baktı. Herşeye rağmen, yaşamağa devam etmek lâzımdı.

— İyiyim. — Dedi.

Aktüalite:

İSTANBUL KAFKAS KÜLTÜR DERNEĞİ KONGRESİ

İstanbul Kafkas Kültür Derneği 1966 senelik kongresi 30. Ekim 1966 pazar günü saat 10,30 da Beyoğlu Mısır apartmanında yüz elliye yakın üyesinin katılımıyla yapılmış ve altta adları yazılı üyelere :

Hayri Domanıç (Hukuk fakültesinde doçent), Naci Karaca (avukat) Ömer Yağan (öğretmen), Hayri Örgü (emekli albay), Ziya Geç (tüccar), Murat Ögün (emekli albay), Bn. İstiklâl Bulut (öğretmen), Orhan Özbek (bankacı), Muzaffer Big (öğretmen), Yasin Çelikkıran (memur), Tacettin Tok (Üniversite öğrencisi) idare heyetine.

Vasfi Güsar (doktor), Sait Şurdum (emekli yarbay), İsmet Haretuka (memur) murakipliğe.

Cemal Kayalar (Pamuk Bank umum Müdürü), Hakkı Kurmel (avukat) ve Kemal Kazuk (hâkim) Haysiyet divanına seçilmişlerdir.

Yapılan idare heyeti taksiminde Hayri Domanıç Başkanlığa, Naci Karaca ve Murat Ögün Başkan yardımcılıklarına, Hayri Örgü muhasipliğe, Yasin Çelikkıran genel sekreterliğe getirilmişlerdir. Hepsini tebrik eder başarılar dileriz.

VEFAT

Hemşerilerimizden Emekli albay Reşat Kutat'ın kayın pederi Emekli harita subaylarından hemşerimiz Adil Vedeh'in 10/Ekim/1966 tarihinde vefat ettiği öğrenilmiştir. İstanbulda Zincirli kuyu mezarlığına defnedilen Adile Allahtan rahmet, akrabalarına başsağlığı dileriz.

*

**

Kemal Savaş ile Şazan Savaş'ın babaları, Sökeli Esad Savaş'ın kardeşi İzmir'in ileri gelen hayırseverlerinden kıymetli hemşerimiz Nuri Savaş'ın elim bir kaza neticesi İzmirde vefat ettiğini ve Hisar camiiinden alınarak ebedi istirahatına bırakıldığını büyük bir teessürle öğrendik. Savaş ailesinin kederlerine katılır, başsağlığı dileriz. Allah rahmet eylesin.

EVLENME TÖRENLERİ

Hemşerilerimizden Eskişehirli tüccar Abdurrahman Lu'un oğlu Yılmaz Lu ile hemşerilerimizden Leman Özbay (İsmel)'in düğün törenlerinin Kafkas Kültür ekibi ve kalabalık bir toplum ile yapıldığını memnuniyetle öğrendik. Genç evlileri Özbay ve Lu ailelerini tebrik eder saadetler dileriz.

Nebahat Baysal ile Muzaffer Narman'ın düğün törenleri 12.10.966 tarihinde Bahçelievler Akalın düğün salonunda ve kalabalık bir hemşeri topluluğu huzurunda yapılmıştır.

Gençlere mutluluklar diler, ailelerini tebrik ederiz.

Münevver ve Ali Tartık'ın düğün törenleri 9.10.966 gecesi Kafkas düğün salonunda yapılmıştır.

Gençlere mutluluklar diler, ailelerini tebrik ederiz.

NIŞANLANMA

Kıymetli hemşerilerimizden Ayşe Yaman Hurmoğlu ile Zekeriya Yıldız'ın nişanlandıklarını memnuniyetle haber aldık. Tebrik ederiz.

DOĞUM

Kıymetli hemşerilerimizden Dursun Yaman Hurmoğlunun bir erkek çocuğu dünyaya gelmiştir.

Canteg adı verilen yavruya sağlık diler, ailesini tebrik ederiz.

Ankara Kuzey Kafkasya Kültür Derneği 8.10.966 tarihinde Turhalda Turhal Kafkas Kültür Derneğinin davetlisi olarak bir gece düzenlemiştir. Folklor ekibinin gecesi başarılı olmuştur.

Tebrik ederiz.

KAFKAS HASRETİ

(Yurt Şiirleri)

Derleyen :

Sefer E. BERZEG — Halûk YEDIÇ

Kuzey Kafkasya Kültür Derneği, P. K. 41, Cebeci — ANKARA
adresinden istenebilir.

Fiatı : 3 Lira